

VERSLAG VAN DE OPENBARE VERGADERING VAN DE GEMEENTE DORDRECHT - DORDTSE DINSDAG, 26 september 2023

Vergaderzaal 1

2. Vragenhalfuur

Voorzitter: De heer Schalken-den Hartog
Raadsgriffier: Mevrouw Wepster
Verslag: NotuBiz

Sprekers:

Dhr. Bootsman (GroenLinks)
Mevr. Kruger (GroenLinks)
Dhr. Kuhlmann (VVD)
Dhr. Noldus (VVD)
Dhr. Stam (Fractie van Waardhuizen)

Portefeuillehouders: wethouder M. Burggraaf, wethouder C. van Benschop,
wethouder R. van der Linden

De voorzitter: Beste mensen als iedereen wil gaan zitten. Het is zeven uur geweest, ik wil graag starten. Dank u wel. Welkom bij het vragenhalfuurtje van dinsdag 26 september. We hebben voor vandaag vier vragen en ik ga gelijk naar de eerste vraag. Die is van de VVD en GroenLinks samen. Heeft te maken met gehandicapten. De heren Kuhlmann en Bootsman die zullen samen een deel van de vraag toelichten en dan gaan we daarna naar het antwoord.

De heer Bootsman: Dank u wel voorzitter. De afgelopen week was het weer raak. Rolstoelgebruikers die graag de waterbus willen nemen van en naar Dordrecht, staan teleurgesteld aan de kade terwijl de waterbus zonder hen vertrekt. Niet omdat de kade ontoegankelijk is. Niet omdat er geen plek is op de waterbus voor gehandicapten. Nee, het probleem is de loopplank tussen de kade en de boot. De loopplank van de nieuwe schepen is te kort en te bol en hierdoor te stijf. Waardoor gehandicapten letterlijk aan de kant staan en niet mee kunnen. Nu de exploitant van de waterbus meer en meer nieuwe schepen in de vaart neemt, wordt de urgentie van dit probleem steeds groter. De Dordtse VVD en GroenLinks Dordrecht willen dat de waterbus toegankelijk is voor iedereen. Ook voor rolstoelgebruikers. Vraag één. Hoe verklaart het college dat de bereikbaarheid van Dordrecht per waterbus voor rolstoelgebruikers al maandenlang zo verschrikkelijk wordt gefrustreerd door zoiets onbenulligs als een ongeschikte loopplank? Terwijl onze stad het middelpunt is van een regio vol met innovatieve maritieme bedrijvigheid.

De heer Kuhlmann: Dan de volgende vraag. Wat gaat het college doen om te zorgen dat de waterbus weer gewoon toegankelijk wordt voor rolstoelgebruikers? Bijvoorbeeld door de exploitant te vragen om een al dan niet tijdelijk verlengstukje van de loopplank te installeren.

GroenLinks en de Dordtse VVD willen dat het college hierover actief en assertief in gesprek gaat met de exploitant van de waterbus. Omdat het voor ons onverteerbaar is dat gehandicapten nu aan de kant staan.

De voorzitter: Dank u wel voor de toelichting op de vraag. Ik ga naar de heer Van der Linden denk ik.

De heer Van der Linden: Dat klopt dank u wel. Dank voor de vraag. Dit was voor mij een heel verrassende vraag want dit hadden wij althans hier nog niet eerder gehoord. We hebben geprobeerd te achterhalen hoe het komt dat de nieuwe schepen, want daar gaat het hierover, niet of moeilijker toegankelijk zijn. Ik heb daar nog geen bevredigend antwoord op, maar conform uw vraag twee gaan we daar natuurlijk wel naar op zoek. Want ik vind dat de waterbus een deel van zijn succes te danken heeft aan, niet alleen een goed netwerk en de mogelijkheid om je fiets mee te nemen, maar ook überhaupt de toegankelijkheid. Dus we moeten daarop terugkomen op zo kort mogelijke termijn.

De voorzitter: Dank u wel. Heeft u nog een vervolgvraag?

De heer Kuhlmann: Daar gaan we de wethouder natuurlijk aan houden. Dank.

De voorzitter: Dank u wel, ook voor het antwoord wethouder. De tweede vraag is een vraag van de Fractie van Waardhuizen, samen met de SP de VSP en DENK die gaat over het pand Palmen aan de Daltonstraat. Is het de heer de Stam die de vraag gaat toelichten? Ga uw gang.

De heer Stam: Ja zeker. Dank u wel voorzitter. Vorige week is er een artikel gepubliceerd waarin duidelijk is geworden dat de gemeente eigenaar daar is geworden van een pand aan de Daltonstraat 9. Oftewel het pand van Palmen waar afgelopen het jaar de zogenaamde barnfind aan auto's is geweest. Over deze aankoop hebben onze fracties een aantal vragen. Eén, kan het college de procesgang hieromtrent toelichten en duiden? Daarbij ook ingaand op de besluitvorming door het college en de wijze van informatievoorziening aan de gemeenteraad. Twee, wat is de reden geweest om de gemeenteraad hier twee weken geleden niet over te informeren? Drie, uit welk krediet is deze aankoop dan bekostigd en wanneer is de budgettering goedgekeurd door de gemeenteraad? Zeker gelet op het verschil tussen taxatiewaarde en aankoopwaarde.

De voorzitter: Dank u wel. Wie van het college? Ga uw gang mevrouw Van Benschop.

Mevrouw Van Benschop: Dank u wel voorzitter. We hebben een tijdje geleden in de krant zien staan de mooie verkoop of de veiling van al die auto's die in het pand stonden. Nu komen deze vragen over onze aankoop. Ik vertel gewoon het verhaal. Als daarmee de vraag nog niet voldoende beantwoord is, dan hoor ik het graag. Wij hebben met Ruimte voor banen vorig jaar in november 2022 een voorstel aan de raad voorgelegd om vier miljoen uit het programma beschikbaar te stellen. Ter dekking van de onrendabele toppen voor Dordtse Kil I, II en Amstelvijk-West. Dat ging over de revitaliseringsopgave die is vastgesteld al daarvoor bij überhaupt het programma Ruimte voor banen.

Maar we hebben vorig jaar die vier miljoen onttrokken met een raadsbesluit uit die reserve . Waarbij we gevraagd hebben aan de raad om het college de handelingsvrijheid

te geven omdat we te maken hebben met relatief kleine percelen op die locatie. Dat daar veel wens of veel vraag naar is vanuit de markt. Dat het dus gewenst was om handelingsvrijheid te hebben, zodat we niet voor iedere aankoop langs de raad hoefden. Daar heeft de raad akkoord op gegeven. Dus die vier miljoen is onttrokken uit de reserve. Dus dat is ook direct een antwoord op de vraag het verschil tussen taxatiewaarde marktwaarde. Daar is die dekking van de onrendabele toppen voor. We weten dat als je de grond op deze manier direct weer uitgeeft, dat hij een bepaalde waarde heeft. Maar we weten ook dat we met een markt te maken hebben die biedingen doet. Dus wij hebben uiteindelijk een aankoop moeten doen op basis van marktwaarde. Wat vaker gebeurt. Alleen we hebben natuurlijk ook dat we hebben gezegd we gaan de revitalisering doen, dus we gaan die grond weer geschikt maken om opnieuw uit te geven. Dat kan met herverkaveling kan ook in één kavel. Dat dat weten we niet, dat plan gaat nog komen. Ook richting de raad hoe we dat precies gaan doen. Maar dat is dus waar het verschil in zit van taxatie- en marktwaarde en wat gedekt zal worden uit die reserve die beschikbaar is gesteld. Ik hecht er wel aan om nog even te benoemen, dat de onrendabele top die op dit pand zit ook conform is in de berekening zoals die ten grondslag lag aan die vier miljoen. Dus er is niet overheen gegaan.

De voorzitter: Dank u wel voor het antwoord. Is het voldoende voor de heer Stam?

De heer Stam: Ik begrijp wel de procesgang ik denk dat iedereen die wel begrijpt. Waar ons pijnpunt een beetje zit en zat, is toch het feit als je dan een dubbele waarde gaat betalen dat dat toch niet kortaf even bij de gemeenteraad is gemeld. Zeker ten opzichte van die eerdere besluitvorming die is geweest. Ik snap best dat die vrijheid van handelen is gegeven, maar we vonden de afwijking op dit front wel heel erg groot.

De voorzitter: Misschien heel kort nog een reactie?

Mevrouw Van Benschop: Ik ga heel kort een reactie geven en als de heer Stam daar meer informatie over wil dan verstrek ik die graag. De eerste taxatiewaarde waar nu over gesproken wordt, dus wat dan het halve bedrag zou zijn van wat wij betaald hebben. Dat is niet de taxatiewaarde op basis van waarvoor wij nu het pand hebben gekocht. Dat is een taxatie geweest op basis van het uitgangspunt dat er gesloopt zou moeten worden vanwege brandschade. Dat het niet in verhuurbare staat was, dus daar is een bedrag van afgetrokken. Vervolgens is daarin geïnvesteerd door de eigenaar van wie wij hebben gekocht. Is er een nieuwe taxatie gedaan die veel meer in de richting kwam van wat wij nu betaald hebben dan die eerste taxatie waar nu over gesproken wordt. Maar goed het aanbod staat. Als u daar meer informatie over wil dan verstrekken we dat graag.

De voorzitter: Dank u wel. Voordat we het nog technischer gaan maken. Ik denk als er informatie nodig is, dan kan dat altijd nog. Dank u wel. We gaan naar de derde vraag en die is van GroenLinks en gaat over de bestemming van de Vakwerklods bij het Vrieseplein. Mevrouw Kruger kunt u hem kort toelichten?

Mevrouw Kruger: Ik ga mijn best doen voorzitter. In het AD van 22 september en 25 september wordt melding gemaakt van de bouw van het hotel aan het Vrieseplein. Eindelijk, komt er een hotel. Deze start hoe dan ook in januari en moet gereed zijn in 2025. Om dit mogelijk te maken is de aanvraag om de Vakwerklods een hotel

restaurant te maken, losgekoppeld van de bouw van het hotel. Voor de Vakwerklods moet nog het bestemmingsplan worden aangepast. Net zoals in de krant vermeld, hebben wij van bewoners vernomen dat die niet zo blij zijn met de horecabestemming van de Vakwerklods. Ze vrezen geluid en andere overlast. Tot op heden is er geen duidelijkheid over de ingediende plannen, waardoor een eventuele zienswijze gegeven kan worden. In de Vakwerklods verblijft nu nog een beeldend kunstenaar industrieel vormgeven. Die even kijken hoor, die indien mogelijk graag zo lang mogelijk in deze ruimte wil blijven om de opdrachten die hij krijgt onder andere van de gemeente uit te kunnen voeren. Wij willen dan ook graag de volgende vraag stellen. Vindt de gemeente dat er tot nu toe een ordentelijk proces is ingericht waarbij de bewoners goed genoeg gehoord zijn? Zo nee, wat kunt u toezeggen hierover? Is de gemeente bereid mee te denken aan een vervangende werkruimte voor deze ondernemer? Die nogal eens opdrachten van de gemeente uitvoert en voor instellingen en ruimte geeft aan andere kunstenaars. Vindt de gemeente het niet voorbarig om de lods op voorhand te ontruimen en te ontmantelen, terwijl men nog in afwachting is van het indienen van de vergunningaanvraag met mogelijke zienswijzen? Met als risico dat we weer langer en dergelijke leegstand hebben. Dan noem ik maar even De Munt, De Berckepoort, De Biesboschhal.

De voorzitter: Dank u wel voor uw toelichting. Wie mag ik het woord geven van het college? De heer Burggraaf ga uw gang.

De heer Burggraaf: Dank voorzitter. Eindelijk inderdaad een hotelontwikkeling. Een plan waar reeds een vergund bouwplan voor wellicht dus gestart kan worden met de voorbereiding en bouw van het hoofdgebouw. Op de vraag of hier een ordentelijk proces is gelopen waarin de buurt goed is geïnformeerd, kan ik volmondig ja zeggen. Op 15 september 2022 is er al een brief naar de omwonenden verstuurd. Waarin we hebben aangegeven dat er een erfpachtovereenkomst is gesloten met een nieuwe ontwikkelaar voor de hotelontwikkeling. Dat er een onherroepelijke omgevingsvergunning is en dat we daar zodra de totale bouwplannen zouden zijn de buurt nader zouden informeren. 16 maart 2023 is dat met een brief gebeurd. Vervolgens is er een vooroverleg met de welstandscommissie geweest, 4 april is de buurt daarover geïnformeerd. 19 april heeft er een informatieavond met de bewoners plaatsgevonden. Op 11 mei zijn de bewoners hebben een mail gekregen met alle gestelde vragen en antwoorden daarop. Op 29 juni is er wederom met de buurt gecommuniceerd. Op 14 september, op 18 september, op 25 september, naar aanleiding van het artikel in het AD. Kortom, er zijn echt enorm veel overlegmomenten met de buurt geweest. Dus ik zie niet waar daar nog verbeteringen in mogelijk zijn, als je zoveel aan communicatie doet. Dat is één. Het tweede is voor wat betreft de Vakwerklods. De heer Bastiaans zit daar voor tijdelijk gebruik in de Vakwerklods. Dat is ook altijd aan hem kenbaar gemaakt. Dat betekent dat je met een maand opzegtermijn het pand moet verlaten. Dat vonden wij wel erg snel.

Dus april 2023 is medegedeeld dat het pand per 1 november leeg opgeleverd moet worden zodat er in ieder geval ruimschoots de tijd was om naar wat anders te gaan zoeken. 1 januari startte de bouwwerkzaamheden en is ook de Vakwerklods in erfpacht uitgeven aan een nieuwe eigenaar. Dus er kan geen sprake zijn van langer gebruik van de ruimte. Dan uw laatste vraag. Daar is natuurlijk met name cultuurbeleid bij betrokken in hoeverre er alternatieve plekken te vinden zijn voor zijn activiteiten. Daar is een

zoektocht geweest. Daarvan is helaas tot de conclusie gekomen dat in de stad geen geschikte locaties te vinden zijn. In ieder geval niet locaties die de gemeente in handen heeft. Dus vanuit waar wij zelf als gemeente invloed op hebben, zijn er geen alternatieven gevonden helaas.

De voorzitter: Dank u wel voor het antwoord. Mevrouw Kruger een korte vervolgvraag?

Mevrouw Kruger: Korte reactie daarop. Want het is natuurlijk aan wethouder Burggraaf dat hij ... daar zal het zeker niet aan ontbreken aan de gegevens en keurig op volgorde. Ik heb dezelfde lijst van wat er allemaal gebeurd is. Waaruit blijkt wel dat inwoners toch nog vaak lang moeten wachten op het inspraakmoment voor zover er een inspraakmoment is. Ik denk dat het hier nu te ver leidt, want dan gaan we een soort debat krijgen. Maar het lijkt mij wel handig gezien ook meerdere projecten waarbij toch steeds weer naar voren komt dat inwoners ontevreden zijn over hoe er een inspraakmogelijkheid is, ook met de resultaten daarvan. Ik ga nog wel verzinnen hoe ik dat dan op een andere manier aan de orde breng. Maar ik heb het hier nu wel voor het voetlicht gebracht. Het klinkt allemaal mooi zoals het op papier is, maar zo is het niet allemaal gegaan.

De voorzitter: Dank u wel voor uw nadere reactie. Volgens mij gaan we het nog met elkaar flink aan de slag met betrekking tot participatie. Kunt u daar wellicht ook nog dit aan toevoegen. Ik wil naar de laatste vraag en die laatste vraag die is van de VVD. Die gaat over woningbouw op de Christiaan de Wetstraat. Mijnheer Noldus kunt u de vraag toelichten?

De heer Noldus: Voorzitter dank u wel. De aanleiding is het artikel wat in het AD stond van afgelopen maandag over de ontwikkeling op de Christiaan de Wetstraat. Het is voor de Dordtse VVD en eigenlijk voor de hele raad van groot belang om meer huizen te realiseren voor onze stadsgenoten die al zolang op zoek zijn naar een woning. Vooral de ontwikkeling van de Spoorzone is er eentje die moet bijdragen aan deze ontwikkeling in grote getalen. Van de huidige ontwikkellocatie bevreedde ons in die zin, bevindt zich dichtbij het spoor, maar niet direct aan het spoor. Want je gaat vanaf de Transvaalstraat linksaf de Krommedijk op en dan ook nog linksaf de Christiaan de Wetstraat in. Het volledige blok woningen wat je achter je hebt aan bestaande bebouwing, bestaat ook eigenlijk uit volledige woningbouw. Dus langs het spoor liggen honderden woningen met een kleinere afstand tot het spoor, dan de locatie die hier blijkbaar is afgevallen voor woningbouw. Het niet door kunnen gaan van een particulier ontwikkelinitiatief in dit gebied in verband met het groepsrisico zo begrijpen wij, nog achter de bestaande verbouwing is voor de Dordtse VVD dan ook eigenlijk onbegrijpelijk. Is het college hiermee bekend? Met ons eens dat de particuliere ontwikkelinitiatieven in dit gebied prioriteit dienen te krijgen?

Tweede vraag is hoe verhoudt dit standpunt zich tot de bestaande woningen die in grote aantallen overigens ook dicht bij het spoor liggen dan dit ontwikkelgebied? De derde vraag, welke keuzes zijn nog te maken voor de toekomst om te zorgen dat we in dit gebied juist veel meer woningen kunnen realiseren? Ook door particulier initiatieven die hier liggen.

De voorzitter: Dank u wel voor de toelichting. De heer Burggraaf denk ik?

De heer Burggraaf: Dank u wel voorzitter. Ik kan hier heel kort op antwoorden en dat is dat ik uitgezocht heb in de organisatie wat deze casus precies omhelst. Tot nu toe heb ik daar nog geen antwoord op gehad. Dus u vraagt is het college bekend? Ik kan alleen maar zeggen het is me niet bekend. Ik ga dat nader uitzoeken en u krijgt een schriftelijk antwoord op de vragen. In het algemeen is het natuurlijk zo, dat we er wel bekend mee zijn dat het spoor de nodige veiligheidsrisico's geeft en de uitdagingen om te kunnen ontwikkelen. Dat ziet u ook bij Maasterras-ontwikkeling, waarbij we ook flink subsidie hebben gekregen om daar de parkeervoorziening te kunnen realiseren en daarmee een wand kunnen vormen richting het spoor. Zodat je vervolgens de veiligheidscontouren ook hebt om woningbouw te kunnen plegen. Hoe dat precies zit in deze straat rondom dit gebied, daar heb ik wat meer tijd nodig om dat uit te zoeken en dan krijgt u van mij op schrift het antwoord op die vragen.

De voorzitter: Dank u wel voor de reactie. Ik denk dat de hele raad uitkijkt naar deze reactie die zal via de griffie dan denk ik verspreid worden. Heeft u nog een aanvulling?

De heer Noldus: Nee voorzitter ben benieuwd naar de antwoorden die dan schriftelijk volgen. Dank u wel.

De voorzitter: Hebben we hiermee de vragen gehad, wens ik u een prettige avond.

3. Vaststellen Startnotitie Voedselvisie - Startnotitie

Voorzitter: Mevrouw Koene
Raadsgriffier: Mevrouw Vermeulen
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:
Mevr. De Groot (BvD)
Dhr. Den Hartog (GroenLinks)
Dhr. Droog (CU/SGP)
Dhr. Hartmeijer (SP)
Dhr. Laban (CU/SGP)
Dhr. Struijk (CU/SGP)
Dhr. Katif (BvD)
Mevr. Lammens-Oostdijk (VVD)
Dhr. Maroof (DENK)
Mevr. Pichel (FvD)
Dhr. Tutupoly (Op ons Eiland)
Dhr. Van Dam Timmers (CDA)
De heer Van Pelt (FvD)
De heer Venderbos-Lambinon (PvdD)

Portefeuillehouders: wethouder T. De Jonge

Ambtelijke ondersteuning: Dhr. Meinster, Dhr. Hoogland, Dhr. Roubos

Insprekers: Dhr. Brand, Mevr. Bus, Mevr. De Flart, Dhr. Dieleman, Dhr. Janssen, Dhr. Lemkes (junior), Dhr. Lemkes (senior), Mevr. Mol, Dhr. Stehouwer, Mevr. Taheij, Dhr. '...' (werkgroep Voedsel Platform Duurzaam), Mevr. Zanders

De voorzitter: Goedenavond. Als iedereen zijn fractieoverleg even staakt, dan kunnen wij gaan beginnen met deze commissievergadering, mijnheer Van Dam. Wij zitten hier bij elkaar vanwege het vaststellen van de Startnotitie Voedselvisie. Dat gaan we vanavond niet doen. We hebben vanavond een rondetafelgesprek beeldvormend. Volgens mij is daar iemand die daar een vraag over heeft al? Nee oké prima. Dan welkom allemaal nogmaals. Ik ga voor het verslag ... laat ik dan in dit geval, want normaal gesproken stel ik iedereen voor. Maar dat wordt nu te ingewikkeld met heel veel gasten. Overigens ook voor jullie natuurlijk van harte welkom. Gaan we links beginnen en dat is dan met ...

Mevrouw Vermeulen: Laurette Vermeulen commissiegriffier.

De heer Lemkes: Jeroen Lemkes Jumbo Foodmarkt Dordrecht.

De heer Lemkes: Jan-Willem Lemkes Jumbo Foodmarkt Dordrecht en vader van mijn rechter buurman.

Mevrouw Zanders: Irma Zanders Duurzaamheidscentrum Weizigt.

De heer Brand: Marco Brand werkgroep Voedsel van dichtbij Dordrecht namens Platform Duurzaam Dordrecht.

Mevrouw Taheij: Conny Taheij van de werkgroep Voedsel van dichtbij van Platform Duurzaam Dordrecht.

De heer Stehouwer: Siem Stehouwer van De Vrije Tuinder een moestuinvereniging aan de Schenkeldijk.

De heer Dieleman: Cor Dieleman van Tuinvereniging Kringloop voor gifloos tuinieren.

Mevrouw De Flart: Eva de Flart van de Volkstuinvereniging Vlijpark.

Mevrouw Bus: Carlijn Bus van Stadslandbouwkas De Oude Beer.

De heer Janssen: Jan Janssen Stadslandbouwkas De Oude Beer.

De heer Struijk: Leen Struijk ChristenUnie-SGP.

Mevrouw De Groot: Megan de Groot Beter voor Dordt.

De heer Katif: Jacques Katif Beter voor Dordt.

De heer Van Pelt: Dirk van Pelt Forum voor Democratie.

De heer Venderbos-Lambinon: Cees Venderbos Partij voor de Dieren.

De heer Maroof: Maroof DENK.

De heer Tutupoly: Gersom Tutupoly Op ons Eiland.

De heer Van Dam Timmers: Jan Van Dam Timmers CDA Dordrecht.

Mevrouw Lammens-Oostdijk: Jeanine Lammens Dordtse VVD.

De heer Den Hartog: Paul Den Hartog GroenLinks Dordrecht.

De heer Hartmeijer: Raymond Hartmeijer SP.

Mevrouw Pichel: Ruby Pichel Forum voor Democratie.

De heer Droog: André Droog ChristenUnie-SGP.

De heer Laban: Vincent Laban ChristenUnie-SGP.

De heer Meinster: Marten Meinster ambtelijk ondersteuner.

De heer Hoogland: Duco Hoogland ambtelijk ondersteuner.

De heer Roubos: Maurice Roubos ambtelijke ondersteuning.

Mevrouw De Jonge: Tanja de Jonge wethouder.

Mevrouw Mol: Monique Mol werkgroep Voedsel van dichtbij van Platform Duurzaam Dordrecht.

De heer ...: '...' werkgroep Voedsel van Platform Duurzaam.

De voorzitter: Hebben we iedereen gehad volgens mij. '...' maar goed die is er altijd. Goed er zijn meerdere fracties geweest die de suggestie hebben gedaan voor het uitnodigen van de insprekers die er allemaal zijn. Breng nog even in jullie geheugen dat de Drechtstadsboer niet aan kon sluiten maar dat daar wel een bijdrage van bij de stukken zit in het systeem, dus dan kunnen jullie dat op die manier tot je nemen. De reden waarom we hier zitten voor dit gesprek zeg maar, dat is de Startnotitie Voedselvisie. Ik heb begrepen, dat is eigenlijk natuurlijk tegen mijn tegen mijn dingen in, dat de wethouder graag wil beginnen. De aftrap wil geven.

Mevrouw De Jonge: Helemaal geweldig en een verrassing val ook in voor collega Van der Linden die dit in zijn portefeuille heeft maar we trekken hier samen in op. Een mooi moment dat we met elkaar over de aanstaande Voedselvisie kunnen gaan spreken. Een grote wens ook en staat ook in het politiek akkoord. Maar velen van u waren er denk ik al daarvoor er al lang mee bezig. Dus voor vanavond helemaal geweldig dat u ook gekomen bent om mee te denken en mee te doen. Waarom wij hier zitten is ook inderdaad is uw dialoog en wij halen vooral veel op wat we mee kunnen nemen. Daarna gaan we als college er weer verder mee aan de slag. Dus ik wens onszelf een hele mooie avond eigenlijk vanavond. Succes.

De voorzitter: Zou bijna gaan klappen. Dank u wel. Alle insprekers, tenminste krijgen niet allemaal persoonlijk, maar per organisatie de gelegenheid om vijf minuten in te spreken.

Laurette gaat dat neem ik aan netjes bijhouden of moet ik dat doen? Mag ook hoor. Ik ben streng, heb ik daarnet al tegen een aantal gezegd. Dus vijf minuten is ook vijf minuten en dan houdt het op. Ik wil als eerste graag en dat is niet mijn volgorde, is de volgorde die ik hier heb gekregen vanuit de commissiegriffier. Eerst de heer Brand en mevrouw Taheij de gelegenheid geven namens Platform Duurzaam Dordrecht.

De heer Brand: Dank u wel voorzitter. Mijn naam is Marco Brand zoals gezegd en ik heb mijn collega Conny Taheij naast mij zitten. Mijn achtergrond. Ik ben vanuit de Riedel supermarkt een tijd geleden mee gestopt. Uiteindelijk de andere kant opgegaan, dus we zijn nu bezig met het lokale voedsel en voedsel van dichtbij. De werkgroep Voedsel van dichtbij die valt onder Platform Duurzaam Dordrecht. Ik vind dat ook de deelnemers van onze werkgroep eigenlijk allemaal aan bezig zijn, behalve Manouk. Daar willen wij even naar zwaaien want die kijkt mee en Leanne uiteraard. Dus wij werken samen met andere vrijwilligers die ik net genoemd heb om een meer gezond en betaalbaar voedsel van dichtbij uit Dordt en de regio op het bord te krijgen bij Dordtenaren als onderdeel van de voedseltransitie. We zijn al een tijdje bezig en we hebben de afgelopen jaren actief geïnvesteerd in allerlei soorten van activiteiten. Zoals voedsel fietstochten, voedselcafés, evenementen. We hebben op Big Rivers gestaan, Lepeltje Lepeltje. Nieuwe afhaalpunten voor lokaal voedsel. Met name ook het contact leggen en verbinden tussen boeren, horeca, voedselbank, ondernemers, maar ook gemeenten en de provincie en nog vele andere organisaties. We zijn al een tijdje bezig, zoals ik al zei, maar er is nog heel veel werk aan de winkel. Want hoe we nu met voedsel omgaan, is voor onze gezondheid en die van de aarde niet houdbaar. Maar liefst dertig procent van de voetafdruk van de gemeente wordt bepaald door voedsel. Bedenk dat wij met 120.000 inwoners dagelijks voor 360.000 maaltijden per dag opdraaien. Als we ervan uitgaan dat we gemiddeld drie keer per dag eten. Dat doen de meeste mensen. Daarom zijn we heel blij met de aandacht voor voedsel binnen de gemeente. Juist ook met deze startnotitie. Met het feit dat hij er is en met de inhoud. Daar hebben we namelijk lang en hard aan getrokken. We durven ook te zeggen dat onze inbreng is goed verwoord in de startnotitie. Dat is misschien wat, goed zo kijken we er tegenaan. Want we hebben daar echt veel werk ingestoken. We herkennen de eerste conceptdoelstelling. Dat is Dordrecht eet gezond, duurzaam en samen. Maar ook de deeldoelstellingen, omdat ons project aan al deze doelstellingen bijdraagt. Vooral de punten 1. Gezond eten is voor iedereen in Dordrecht haalbaar en betaalbaar.

En 5. In Dordrecht stimuleren we de productie en verkoop van lokale natuur inclusieve voeding. Dit motiveert onze werkgroep extra om mee aan de slag te gaan. Lokaal voedsel helpt ook mee aan het realiseren van een klimaatneutraal Dordrecht in 2040. Daarbij spreken we ook onze zorgen uit over een grote vervuiling door PFAS en de effecten op ons voedsel in Dordt en ver daarbuiten. Voedsel, het verbindt ook. Voedsel, wat is er fijner dan samen eten? In de stad zijn al initiatieven op het gebied van voedsel en gezond eten, maar we merken dat de verbinding nodig is. Dat zien we ook al op deze avond. Want de partijen die bezig zijn bij bijvoorbeeld gezondheid en armoede, die ontbreken hier. Net als de boeren. Graag gaan we daarom in op de uitnodiging om samen met de gemeente en andere partijen te komen tot een agenda, om door te pakken op dit belangrijk thema. Wij stellen als platform de uitvoering richting een klimaatneutraal 2040 graag centraal. Daarvoor zetten we ook op het gebied van voedsel onze kennis en kennissennetwerk in, in Dordt en landelijk. Kortom we zijn blij met de

startnotitie, maar nu moeten vooral de handen uit de mouwen. Wij hopen dat de gemeenteraad in het voorjaar 2024 ook middelen beschikbaar stelt om uitvoering te geven aan de visie en om samen te werken aan gezond en duurzaam eten voor de Dordtenaren. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Keurig op tijd, halve minuut over. Nee klaar. Goed wie van de commissieleden heeft een vraag?

Mevrouw De Groot: Dank u wel voorzitter. Misschien een beetje stomme vraag, maar ik heb gemist van welke organisatie u was dus ik wil het graag even opschrijven ook.

De heer Brand: Wij werken als werkgroep Voedsel van dichtbij Dordrecht namens de organisatie Platform Duurzaam Dordrecht.

De voorzitter: Verder niemand dan was u heel duidelijk. Dank u wel. Gaan wij naar de volgende sprekers en dat is namens de Stichting Stadslandbouwkas De Oude Beer. Dan kijk ik even naar de overkant, ga uw gang.

Mevrouw Bus: De Stadslandbouwkas De Oude Beer, sommigen van jullie kennen hem misschien wel en sommigen niet. Ik ben sinds kort betrokken in het bestuur. Ik heb gezien wat de Stadslandbouwkas allemaal is. Er zijn zestig vrijwilligers die werken aan allerlei activiteiten. Er wordt geteeld op ecologische wijze, gangbare rassen, minder gangbare rassen. Er wordt geëxperimenteerd met droogte bestendige rassen volgens een teelplan. Er is een groep vrijwilligers die met medicinale kruiden bezig is, een andere groep met eetbare bloemen. We telen hop voor onze eigen bier. Onze oogst en producten die worden ook verkocht aan particulieren, aan horeca, bijvoorbeeld ook aan rechtstreeks. Dus er staat een behoorlijke organisatie. Maar er zijn ook heel veel activiteiten die misschien minder zichtbaar zijn voor veel van ons. Dat wil ik als eerste even benadrukken. Wat heel belangrijk is voor de Stadslandbouwkas is dat er is al jarenlang geïnvesteerd in een gezonde bodem. Die hebben we dus ook. Er is veel bodemleven. De kas zit vol leven. Er zijn vlinders, er zijn kikkers, er zijn bijen. Sommige van de raadsleden zijn ook op bezoek geweest, wat wij heel prettig vonden. Die hebben dat ook kunnen ervaren. Misschien ook bekend wij zijn nu bezig met de verplaatsing van de kas.

Op een gegeven moment moet het Distripark worden uitgebreid, moet de kas weg. Wij willen dat eigenlijk gebruiken en aanwenden voor verdere ontwikkeling van de activiteiten. Focus leggen op de dingen die werken. Op de producten die werken en de teelten die werken. Ook meer diepgang en versterking geven, bijvoorbeeld aan de activiteiten rondom educatie. Ook een bredere verbinding met de sector. Dan over de Voedselvisie. We hebben die gelezen en het sluit voor een heel groot deel aan op wat we eigenlijk al doen. Met name punt twee en drie uit de visie. Die gaan over in Dordrecht weten we wat gezonde voeding is en wordt dit beter gepromoot. Dat doen wij al. Er komen bij ons scholen op bezoek, basisscholen, middelbare scholen. Iedereen uit de buurt is welkom. Eigenlijk is iedereen welkom op dagen dat wij er zijn. Die krijgen een rondleiding. Daar wordt verteld hoe werkt dat nu eigenlijk ecologisch telen? Hoe kan je dat ook in je eigen tuin misschien doen? Hoe zorg je ervoor dat dat ook natuurinclusief is? We laten iedereen proeven en je proeft het ook het is ook echt smaakvol. De kas is eigenlijk een plek waar iedereen op een laagdrempelige manier toegang heeft. Punt vijf

van de Voedselvisie verkoop van lokale natuurinclusieve voeding, dat doen wij natuurlijk al. Want wat wij doen in de kas is natuur inclusief. Als je het hebt over PFAS kan je bij een kas kan je dat natuurlijk voor een deel kan je dat daar buiten houden of heb je daar best wel wat meer sturing ook op. We willen daar ook graag in doorpakken in die verkoop van de lokale voeding. In ons bedrijfsplan voor na de verplaatsing hebben we ook een winkel staan waar we niet alleen onze eigen producten verkopen, maar we ook de mogelijkheid bieden om producten van boeren die hier dan helaas nu niet zijn om die ook te verkopen in onze winkel. Om op die manier een bijdrage te leveren. Nu keek ik nog wat verder in de startnotitie over de beleidsthema's waar een bijdrage aan wordt geleverd. Eén daarvan die ook belangrijk is in de kas is de leefbaarheid. Er werken in de kas verschillende mensen met afstand op de arbeidsmarkt. Die in het normale maatschappelijke leven niet goed met meekomen, maar die in de klas wel hun plek vinden. Is voor ons echt belangrijk. Als je binnenloopt dan proef je de sfeer. Mensen zijn welkom, we eten samen soep. We zorgen ervoor dat iedereen waardering krijgt, een plekje vindt en er ook bij hoort. Nog één puntje dat ging over het vervolg. Want ik las dat er hierna initiatieven worden opgehaald en dat dan wordt gekomen tot een agenda. Wij zouden dat graag in samenwerking doen ook met de andere partijen en ook met degene die die agenda op gaan stellen. Zodat het niet beperkt blijft tot aparte inbrengen van verschillende partijen maar dat we daar gezamenlijk versterking in kunnen vinden.

De voorzitter: Dan mag u de microfoon even uitzetten. Dank u wel, ik ga even stoppen. De heer Struijk. U was heel snel hoor.

De heer Struijk: Dank u wel voorzitter. Ik denk ik moet ook snel zijn want ik er komen natuurlijk een heleboel vragen. Ik heb er twee mag dat? Carlijn ik hoorde jou over scholen die komen. Nu ben ik heel benieuwd, hoeveel Dordtse scholen komen er nu op jaarbasis bij jullie en zijn alle scholen bekend met jullie?

Mevrouw Bus: Ik heb af en toe wat hulp nodig van mijn buurman denk ik. Maar op dit moment hebben we contacten bij Yuverta, bij de Vrijeschool Dordrecht bij onze moestuintjes. We hebben contacten met het Da Vinci College, die leren bij ons over voeding.

Bijvoorbeeld ook jongeren van de wereld die komen ook bij ons ook om met elkaar te gaan koken. Het is wel zo dat wij nu beperkt plek hebben. Er worden ook studenten geplaatst, bijvoorbeeld met een taalachterstand. Dat zijn er nu twee er worden er nog twee geplaatst. Maar die moeten ook begeleid worden. We hebben daar contacten, maar we zijn daar nu ook beperkt in en we hopen dat ook na de verplaatsing verder uit te kunnen breiden.

De heer Struijk: Nog een vraag voorzitter. Eén vraagje nog, ik mis de basisscholen. Ik heb altijd geleerd je moet als je gedrag wil veranderen, moet je zo jong mogelijk beginnen. Dus als die kinderen op de basisschool, vroeger had je schooltuintjes, zijn ze heel enthousiast. Kunnen jullie wat niet wat voor die basisscholen betekenen?

Mevrouw Bus: Ja zeker, dat gebeurt ook al. Maar ik moet ook eerlijk zeggen dat ik nog niet zo lang betrokken ben dat ik dat helemaal paraat heb. Dus de Vrijeschool dat is sowieso een basisschool ...

Mevrouw ...: Mag ik daar iets aan toevoegen? Voorzitter? Nee? Jammer.

De heer Janssen: De behoefte op basisscholen is groot. Een aantal basisscholen gaan per bus nu naar de Hoeksche Waard. Dat is heel simpel omdat wij ze erop attenderen. We zijn op onze huidige locatie '...' (niet te verstaan door spraakproblemen).

De voorzitter: De heer Den Hartog.

De heer Den Hartog: Dank u voorzitter. Ik had ook nog een vraagje. In mijn hele leven ben ik nog nooit iemand tegengekomen die tegen gezond voedsel is. Toch is er nog wat, het is maar net wie ik tegenkom. Toch kunnen daar verschillende visies over bestaan. Wat ik graag zou willen weten is, iedereen heeft het over gezond voedsel, wat zien jullie als gezond voedsel? Wat zouden volgens jullie een sterker accent moeten krijgen in deze Voedselvisie?

Mevrouw Bus: Gezond voedsel is voor ons voedsel dat ook van een gezonde bodem komt. Dat niet alleen goed is voor de mensen, maar ook voor de dieren, de planten en de bodem waarmee je ook duurzame voedselvoorziening hebt. Wij delen dat gifvrij, want we willen natuurlijk niet dat gif in het voedsel komt, dat is voor ons belangrijk. Maar ook het plezier wat je beleeft aan het proeven van nieuw voedsel wat je nog nooit eerder hebt gezien. Heel veel verschillende soorten tomaten, daar kennis opdoen en daar plezier in hebben. Maakt ook dat je het ook leuker vindt om gezond te eten.

De heer Janssen: Mag ik daar nog één ding aan toevoegen? Toevallig '...' (niet te verstaan door spraakproblemen). Als je mensen niet laat zien dat ze beter het onderwijs te doen en daar iets meer tijd aan besteden. Als '...' was van de week nog in het nieuws, dat zelfs '...' allemaal bevatten. Dan is er nog een hoop te doen. Dus wat de kas zou willen en dat sluit ook aan bij de Voedselvisie. Dat door middel van '...' mensen en ook leerlingen en scholen vertrouwd maken met het bereiden van voedsel.

De heer Den Hartog: Dank u wel. Mag ik nog een kort vervolgvraagje daarop stellen? Dat kan ik goed begrijpen en ook dat er aandacht is voor educatie bij kinderen. Tegelijkertijd denk ik die kinderen krijgen thuis ook het voorbeeld van hun ouders die iets op tafel zetten. Doen jullie ook iets voor de volwassenen die het goede voorbeeld thuis moeten geven aan de kinderen?

De heer Janssen: '...' automatisch mee. Het zou fantastisch zijn als dat '...'.

De voorzitter: De heer Katif.

De heer Katif: Een nieuwsgierigheidsvraag. Ik hoorde, ik heb de naam niet kunnen onthouden maar over gezond voedsel en wat de definitie daarvan is. U hebt het over het moet uit een gezonde grond, het moet goed voor de dieren. Goed dat hele verhaal. Hoe staat u nu tegen de nieuwe technologieën zoals bijvoorbeeld geen grond maar toch voedsel?

Mevrouw Bus: Ik mis even de relatie met de Stadslandbouwkas. Maar ik denk dat je het dan met name hebt over welke voedingsstoffen zitten er dan in het voedsel? Daar zijn ongetwijfeld allerlei ideeën voor mogelijk. Misschien ook een leuk experiment voor in de

kas om daar ook eens wat meer mee bezig te zijn op niveaus of hoe voeg je zoveel mogelijk voedingsstoffen toe aan je voedsel zonder dat je afval hebt. Want daar werken we ook aan, zo min mogelijk afval. Circulaire stromen. Dat is leuk om verder mee te experimenteren, maar daar doen wij nu niks mee.

De voorzitter: De heer Van Dam.

De heer Van Dam Timmers: Dank u voorzitter. Dank ook aan de insprekers. Inderdaad ook langs geweest kort geleden. Kijk het interessante natuurlijk is dat jullie als initiatief natuurlijk aansluiten bij zo'n Voedselvisie, maar jullie ook op een locatie zitten waar je natuurlijk soort van antikraak zit. Hoe is jullie toekomstperspectief dan?

Mevrouw Bus: Wij werken hard aan ons toekomstperspectief. Wat we zien is dat er op allerlei niveaus van mensen die we tegenkomen op streekmarkten die hier in Dordrecht wonen, tot het gesprek met de wethouders dat we onlangs hebben gehad. Dat we overal wel de support vinden. Dat mensen met ons meevoelen en ook echt wel de meerwaarde daarvan zien. Dus we werken hard aan het vinden van een nieuwe locatie. We hebben ook wel zicht op een aantal mogelijke oplossingen. Wat voor ons belangrijk is, is dat we daar een soepele overgang in kunnen maken. We hebben een bedrijfsplan, we hebben kostenraming, we hebben een bouwcommissie. We worden gesteund door de Lions bij al die zaken. Dus we zijn er serieus werk van aan het maken, maar het vergt ook tijd. Het moment waarop is op dit moment vastgesteld op 1 januari 2025.

De voorzitter: Verder geen vragen meer? Nee oké. Dank u wel. Dan gaan wij naar de volgende inspreker, is een enkelvoud. Dat is mevrouw Eva de Fla ... is het Flart of Vlaar? Flart, prima ga uw gang.

Mevrouw De Flart: Ik ben Eva De Flart van Volkstuinvereniging het Vlijpark. Het bestuur van het Vlijpark die steunt van harte de ontwikkeling van zo'n startnotitie om te komen tot zo'n Voedselvisie. Het Vlijpark is een volkstuinvereniging waar natuurlijk tuinieren heel hoog in het vaandel staat. Het is eigenlijk onze belangrijkste visie. Zo willen we eigenlijk de biodiversiteit vooral ook bevorderen. Daar wordt heel veel aandacht aan besteed. Het zal jullie niet verbazen dat het verbouwen van eigen voedsel op dit moment voor heel veel mensen op de volkstuin toch iets minder plezierig is geworden. Ik merk dat zelf ook als mijn aardbeien opkomen, dat ik toch niet meer zo heel blij proef hoe lekker zoet ze zijn in vergelijking met de aardbeien in de winkel. Dat is bij heel veel mensen het geval. Nu hebben veel mensen een kastje en dat is wat jij net ook zei dat betekent dat je daar nog wat kan verbouwen omdat je daar je eigen goede grond in kan stoppen. Als ik bijvoorbeeld vrienden iets geef wat ik uit de tuin haal, dan zet ik er altijd bij het is van goede grond en dat is eigenlijk een hele ernstige zaak vind ik. Wat voor de volkstuin heel belangrijk is dat wat er eigenlijk met de grond maar ook met het water in de sloten aan de hand is, dat het actueel en heel duidelijk is wat is nu eigenlijk goed? Wij hebben te horen gekregen, je kunt wel eten uit jullie tuin want je valt er nog net een beetje buiten. Maar niet te vaak en niet te veel. Dat is niet echt geruststellend. Het goed bereikbaar houden van een volkstuin en ook de betaalbaarheid is toch een heel belangrijk ding. Ik kom echt van het platteland. Ik ben opgegroeid met groenten uit de eigen tuin, maar ik merk voor heel veel mensen is dat nieuw. Het is een vorm van bewustwording. Zeker met deze volkstuinvereniging waar het natuurlijk tuinieren zo belangrijk is. Die je echt veel bewuster maakt van het hele milieu. Ik denk dat het

gewoon heel belangrijk is dat we dat blijven bevorderen en mogelijk ook veel meer in samenwerking met deze mensen om ons heen. Wat ik wel denk, is dat educatie en voorlichting ook vanuit de volkstuin, ook al delen we veel. We hebben fairs, mensen mogen gewoon altijd op de volkstuin komen, kunnen altijd vragen stellen. Maar ik denk wel dat we daar als volkstuinvereniging ook nog een grotere bijdrage aan zouden kunnen leveren in het maatschappelijk belang van deze notitie. Eigenlijk is dit wat ik gewoon kwijt wilde en ik denk dat ik helemaal geen vijf minuten nodig heb, maar ik denk dat het belangrijkste wat ik wilde zeggen heb gezegd.

De voorzitter: Drie minuut twintig dank u wel. Wie? De heer Van Dam zie ik als eerste.

De heer Van Dam Timmers: Dank u voorzitter en dank ook voor uw verhaal. Ik denk dat wat u zegt over dat je twijfelt waar doe ik nu goed aan als het gaat over voedsel. Dat dat niet een uniek verhaal is wat u vertelt, maar dat dat heel breed in onze stad natuurlijk leeft. Daarmee ook als je regionaal voedsel eet is, dat wel verstandig? Er staat wel een beetje in de visie lokaal geproduceerd voedsel, maar moeten we dat eigenlijk wel willen in relatie tot alle PFAS-problematiek die er natuurlijk speelt. Ik had een vraag ook daarover voor uw overige mensen ook in het Vlijpark Volkstuinvereniging. Hoeveel mensen, van de totale mensen die daar dan tuinieren, willen nu ook echt niet meer uit de eigen tuin eten?

Mevrouw De Flart: Ik kan daar niet heel concreet een antwoord op geven, dat vind ik gewoon heel erg lastig. Maar ik hoor echt heel veel mensen echt heel ongerust zijn. We hebben 99 tuintjes. Niet iedereen verbouwd overigens voedsel.

Weet je dat klinkt misschien een beetje gek, maar de hele oude volkstuinders, ook ouder qua leeftijd die zeggen soms het zal mijn tijd wel duren. Ik heb al zo lang daaruit gegeten. Maar er zijn ook mensen die echt helemaal plezier erin kwijtraken. Maar precieze aantallen durf ik niet te zeggen. Dan ga ik iets gokken terwijl dat nergens op slaat denk ik.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Lammers.

Mevrouw Lammens-Oostdijk: Dank u wel voorzitter. Mijn vraag ging eigenlijk, de heer Van Dam Timmers heeft ook al is in die lijn die vraag. De volkstuinbewerkers, mensen die daar tuinieren, hebben die ook zorgen over voedsel lokaal? Zou u daar zorgen over hebben? Of zou u iedere dag lokaal willen eten?

Mevrouw De Flart: Ik eet vooral voedsel van de boer zeg maar, ik heb me ook aangesloten daarbij. Maar ik denk dat heel veel mensen datzelfde gevoel hebben, maar er zijn wel gesprekken als je bij Albert Heijn koopt, weet je ook niet precies waar het vandaan komt. Dus die zorg, maar de zorg dat is denk ik een groot maatschappelijk ding op dit moment, dat je bijna niet meer weet waar je goed aan doet. Mijn kleinzoon was vijf die lustte geen tomaten, maar die zei oma uit jouw tuin dan lust ik ze wel want die zijn gewoon helemaal goed. Maar dat is ook niet meer zo. Dus het is in zijn geheel een punt denk ik.

De voorzitter: De heer Venderbos.

De heer Venderbos-Lambinon: Mag ik als lid van de Vlijpark ook een aanvulling geven aan wat mevrouw De Flart zei?

De voorzitter: Nee.

De heer Venderbos-Lambinon: Jammer.

De voorzitter: Nee als commissielid ook liever niet. Bedoel dan moet je in een andere commissiekamer gaan zitten. Even kijken. Niemand meer een vraag? Nee? Dank dan gaan we naar de volgende spreker. Ik had al gezegd dat ik streng was. Dat is de heer Stehouwer van De Vrije Tuinder.

De heer Stehouwer: Voorzitter dank u wel. Mag ik? Het leek een beetje verwarrend te worden. Voorzitter wij hebben een aantal opmerkingen bij de Voedselvisie. Wij hebben ook een aantal punten voor de uitvoeringsagenda, want dat is toch het doel van de startnotitie. Twee het lijstje opmerkingen dat zijn twaalf punten wat ons betreft, maar ik wil er even twee uithalen. De doelstellingen er staat gezond eten is voor iedereen in Dordrecht haalbaar en betaalbaar. Ik zou daaraan willen toevoegen en ongezond voedsel is ongewenst. Want er wordt wel op gezonde voeding aandacht gevestigd, maar niet op het ongezonde. Dan bij in Dordrecht wordt gezonde voeding beter gepromoot staat er bij punt drie. Ook daar zou ik willen zeggen en ongezond voedsel wordt afgeraden. Dus het accent zou iets moeten verschuiven. Dan wat betreft de punten die voor de uitvoeringsagenda wat ons betreft kunnen worden opgenomen.

We zijn verhuisd van de Reeweg Zuid naar de Schenkeldijk en daar zijn een aantal tuinders, dertig tuinders zijn niet meegegaan. Toch zitten we weer vol. Dus er is gewoon animo voor nieuwe tuinders, of nieuwe tuinders hebben animo en zin om te gaan tuinen. Maar wat we wél missen door de verhuizing, dat zijn mensen met een migratieachtergrond. Aan de Reeweg Zuid zaten die er veel vanuit Wielwijk en Crabbehof en helaas die missen we nu. Dus dat is toch wel een puntje van aandacht denk ik. Wat wij ook wel zouden willen dat is dat er aandacht is voor mensen met een kleine portemonnee of met de niet dikke portemonnee. Ik zou de gemeente willen voorstellen om vanuit de bijstand moestuinders te financieren. Mensen die het niet kunnen betalen, moeten toch de mogelijkheid krijgen volgens ons om een tuintje te hebben. Dat zou ik graag op de agenda willen hebben. Dan opmerking over gezonde groenten. Wij telen groente en volgens ons is die gezond. Wij gebruiken geen bestrijdingsmiddelen. Wij gebruiken wél kunstmest. Hier zitten mensen dat weet ik, die kunstmest absoluut niet willen gebruiken. Maar mag ik er misschien aan herinneren dat iedereen die hier groente bij de Jumbo vandaan haalt, die heeft groenten, behalve als ze biologische groenten daar kopen, die met kunstmest is geteeld. Te veel kunstmest is niet goed hoor, dat geef ik gelijk toe. En bestrijdingsmiddelen zijn natuurlijk ook niet goed, maar dan vanuit een duurzaam perspectief en niet vanuit het perspectief van gezonde voeding. Wat we heel graag zouden willen, dat is ook kennisoverdracht. Wat ons betreft gaan tuinders bij ons als tuinmaatje fungeren voor mensen die graag ook kennis willen maken met gezonde groente en met het tuinieren. Met betrekking tot PFAS, bij de verhuizing is aan de Schenkeldijk vastgesteld dat in de grond geen PFAS zit, geen verontreinigingen ik sluit eigenlijk wel uit, dat durf ik wel. Want wij eten allemaal, alle zeventig tuinders eten allemaal groenten van hun eigen tuin. Dat de nieuwe groente die je daar teelt dat daar geen PFAS op zit. Dat is onwaarschijnlijk. Als het niet in de grond zit, dus het is dus niet

neergeslagen in de tijd dat heel veel PFAS uitgestoten werd. Dan is het haast ondenkbaar dat er nu op de groenten zelf ook PFAS zit. In de Hoeksche Waard, in ieder geval daar is wel een test gedaan op geteelde groente en daar zat ook geen PFAS op. Moeten we niet vergeten. Laten we ons nu niet gek laten maken door allerlei discussies en waanideeën. Heus het is gezond. Dan wat betreft het overschot. Wij hebben natuurlijk regelmatig groente over. Wij willen proberen om op de één of andere manier die groente ter beschikking te stellen aan de Dordtse burger die daar van wil eten. Dat moeten we wel onderzoeken en de distributie is natuurlijk nog niet geregeld. Want we zijn eigenlijk altijd bezig met het telen van voedsel voor onze eigen tuinders.

De voorzitter: Wilt u gaan afronden?

De heer Stehouwer: Ja ik ga afronden. We hebben zeventig tuinders, driehonderd mensen ongeveer eten van die tuinen. Er zijn naar schatting voor ons duizend tuinen in Dordrecht, moestuinen. Dat betekent dus drieduizend Dordtenaren eten van moestuinen. Wij dragen dus heel belangrijk bij aan het lokale telen van voedsel. Ik denk dat dat het wel ongeveer is, hier houd ik het bij. Ik zal nog wel overigens alle stukken even toesturen want ik zit het nu allemaal uit mijn hoofd te doen. Ik had het netjes papieren zet, maar dat komt dan naar jullie toe.

De voorzitter: Prima. Als u het naar de griffie stuurt dan wordt dat netjes naar ons doorgestuurd. Wie heeft er een vraag niet zijnde iets over PFAS? De heer Katif.

De heer Katif: Nee voorzitter geen PFAS. Ik hoorde de heer Stehouwer ... u had het namelijk over een toevoeging namelijk aan de Voedselvisie als het gaat om ongezond voedsel dat het ongewenst is. Ik vraag me even af wat is nu in uw definitie ongezond voedsel? Want we hebben het net gezond voedsel, maar dan wil ik ook weten wat is dan ongezond voedsel vanuit uw perspectief?

De heer Stehouwer: Ongezond is bruin fruit. Bruin fruit, kent u dat begrip? Dat zijn frikandellen en dat soort zaken, kroketten, dat is ongezond. Dus alles wat in die hoek zit is ongezond. En alle groenten waar middelen aan toegevoegd zijn om de houdbaarheid bijvoorbeeld te bevorderen, dat is ongezond. Als u kijkt naar, hoe heet die club in Nederland jij weet het wel, die aanbevelingen doet daar heb je ook een app voor en dan kun je zien van welke groenten in de supermarkt gezond en ongezond zijn. Dat is min of meer dezelfde lijn die ze daar volgen als wat ik nu hier op dit moment zeg.

De heer Katif: Voorzitter een vervolgvraag. Dus ongewenst wat u zegt. Zegt u daarmee namelijk dat we eigenlijk een soort verbod op dat soort voedsel moeten gaan leggen? Versta ik u daar ...

De heer Stehouwer: Mijn persoonlijke mening is inderdaad dat je als gemeente beleid daarop moet voeren en het zou moeten beperken. Ik bedoel dat is nu eenmaal zo. Het is niet zo denk ik dat je het echt moet verbieden dat is gekkenwerk natuurlijk want zo leven we in Nederland niet. Maar enigszins sturing lijkt me wel nuttig.

De voorzitter: Mevrouw Pichel.

Mevrouw Pichel: Dank u wel voorzitter. Mijnheer Stehouwer, ik had even een vraag aan u over educatie wat u net had genoemd. U zei dat dat belangrijk is en dat dat vooral gegeven moet worden. Kunt u aan ons toelichten wat voor vorm van educatie dat dan zou moeten zijn? Wat is er nu niet wat u dan wel vindt dat er moet komen wat dan in deze Voedselvisie mee zou moeten worden genomen?

De heer Stehouwer: Het gaat in onze beleving gaat het over kennisoverdracht van hoe je groente teelt en wat die groenten zijn. Je ziet ze groeien. Bonen zien groeien is mooi. Kool zien groeien is nog mooier. Dat soort enthousiasme dat zouden wij graag als kennismaatje willen overbrengen aan mensen die ook willen weten wat er nu eigenlijk geteeld wordt en groeit op dat land bij die moestuinieren.

De voorzitter: Je zou bijna zeggen ik krijg het woord niet meer mijnheer Struijk.

De heer Struijk: Dan neem ik het voorzitter dank u wel. Mijnheer Stehouwer ik hoorde dat u soms last heeft van overschotten. Dat is mooi. U weet niet goed wat u ermee moet doen. Er zijn mensen die hebben in hun tuin een weggeefkastje, daar leggen ze wat in voor mensen die wat minder bedeed zijn. Is het niet een idee dat de volkstuinters in Dordrecht op een paar centrale plaatsen zoiets doen?

De heer Stehouwer: Wat ik al zei de distributie is niet geregeld. Afhankelijk van het seizoen, van hoe het klimaat is, hoe het weer is, hoe de groei is, heb je soms ontzettend veel bonen over. Die wil je kwijt. Die kun je niet kwijt en wat doe je dus? Die laat je hangen of je geeft ze aan de buren. Je zou ze ook aan mensen kunnen geven die ze komen ophalen. Maar die distributie dus echt het wegbrengen naar een centraal punt. Ik zie dat nog eerlijk gezegd niet één, twee, drie gebeuren, maar we willen het wel onderzoeken. Overigens mag ik één opmerking nog over het verspillen maken? Verspillen is niet te voorkomen. In de supermarkt is het niet te voorkomen. Vraag en aanbod afstemmen op elkaar is ontzettend lastig. Maar ook in de tuin wereld waar de groenten groeien. Verspilling heb je altijd, je kan er niet ... de ene keer je plant vijftig koolplanten, de ene keer zijn er vijftig goed en de volgende keer maar tien. Kun je niet voorspellen.

De voorzitter: Mevrouw Lammens.

Mevrouw Lammens-Oostdijk: Dank u wel voorzitter. Heeft u wel eens overwogen om met de voedselbank samen te werken dat ze het bij u komen halen? Heeft u wel eens met de voedselbank contact gehad om te vragen of ze het komen ophalen?

De heer Stehouwer: Nee kijk nogmaals die distributie is lastig vanuit een tuinvereniging te organiseren, maar we willen wél het bij de volgende ledenvergadering onder de aandacht brengen. Vragen of er iemand is of een paar mensen die die distributie willen organiseren.

Mevrouw Lammens: Misschien kan de voedselbank het ophalen.

De heer Stehouwer: Dat zou kunnen.

De voorzitter: Ik wil graag even gewoon sec per inspreker. Heeft er nog iemand anders een vraag aan de heer Stehouwer? Nee? Mevrouw De Groot.

Mevrouw De Groot: Dank u wel voorzitter. Er zit me toch nog een beetje iets dwars met dat ongezond voedsel wat u benoemt. Want ik persoonlijk vind het lastig omdat ik bang ben dat mensen als dat bruine fruit constant maar ongezond genoemd blijft noemen. Dat mensen een schuldgevoel krijgen als ze dat gaan eten. Hoe kijkt u hiernaar om dat te voorkomen dat dat niet gebeurt zodat mensen niet een ongezonde relatie krijgen met voeding?

De heer Stehouwer: Nu ga ik politiek bedrijven. Maar als ik zelf kroketten eet, dan weet ik en dan denk ik, ik ben niet goed bezig. Zo is het nou eenmaal. Aan de andere kant moet ik heel eerlijk zijn, als je heel veel gezond voedsel eet, is het ook niet gezond.

De voorzitter: Ik zou mijn frikandel speciaal wel missen hoor. Even kijken. Iedereen gehad? Dank. Dan gaan wij naar de heer Dieleman van de Kringloop en ik wil graag dat het stil is. Ook mevrouw De Groot.

De heer Dieleman: Dank u wel voorzitter. Vanzelfsprekend vinden we gezonde voeding belangrijk en ik geef daar zelf ook op een kleine schaal invulling aan. Onze vereniging is opgericht in 1974 met als belangrijkste doelstelling het kweken van land- en tuinbouwgewassen op uitsluitend ecologische wijze en het bevorderen van belangstelling op dit terrein. Onze tuinders mogen alleen middelen gebruiken die ook in de biologische teelt zijn toegestaan. Dus geen chemische bestrijdingsmiddelen of kunstmest. Onze vereniging die heeft 96 leden en tien leden op de wachtlijst. Ons complex van 3,6 hectare is gevestigd aan de Wieldrechtse Zeedijk en omvat tachtig tuinen en evenveel boomplaatsen. Ongeveer een kwart bestaat uit houtsingels, grasland en waterpartijen. Daar is ook een hele behoorlijke biodiversiteit. Onze leden telen groente en fruit voor eigen gebruik en er zijn drie imkers actief op ons complex. In verband met PFAS hebben we ook meegedaan aan het uitgebreide onderzoek, gefaciliteerd door de gemeente. Het eindadvies van RIVM was dat ons complex in een veilige zone ligt. Er geen beperkingen zijn tot het consumeren op ons complex geteelde groente en fruit. Er zijn wel minimale hoeveelheden PFAS aangetroffen, maar minder of vergelijkbaar met de producten in de supermarkt. Al met al is het natuurlijk maar een beperkte groep die dus in meer of mindere mate zelf geteelde groente en fruit uit eigen tuin kan oogsten. Er bestaat wel belangstelling uit, maar bij ons is het aantal tuinen ook beperkt. Binnen de mogelijkheden zijn we al actief met het uitwerken van verschillende doelstellingen. Gezondheid, het telen van gezonde groente en fruit en het stimuleren hiervan. Middels de website, open dagen, workshops rondleidingen. De leefbaarheid, het sociale aspect is ook heel belangrijk. Niet alleen onderling maar ook bij onze rondleidingen. Duurzaamheid, onze leden werken op ecologische wijze. We werken ook aan een grotere biodiversiteit door middel van voorlichting op open dagen en tijdens de rondleidingen wordt hier ook aandacht aan besteed. Hetzelfde geldt ook voor educatie. We hebben activiteiten voor kinderen op de open dagen. Een enkele keer komt ook wel eens een klas van één of andere school bij ons langs. Wij hopen dat de gemeente op de volgende gebieden verder beleid gaat inzetten. De gemeente speelt natuurlijk een belangrijke rol bij het toewijzen en opnemen van complexe bestemmingsplannen, zodat er ook voor verenigingen toekomstzekerheid is. De gemeente kan het gebruik van de mogelijkheden om een complex op veilige en schone grond aanleggen ook stimuleren. Daarnaast ook

schone en gecertificeerde compost bijvoorbeeld beschikbaar stellen. Bestaande verenigingen helpen om voor meer mensen tuinieren mogelijk te maken ook als ze bijvoorbeeld wat ouder zijn en fysiek wat beperkter door het aanleggen van bakken. Waardoor ze wat makkelijker daarmee uit de voeten kunnen. Verder heel belangrijk vinden we ook mogelijkheden onderzoeken om een bijdrage te leveren aan bestrijding van invasieve exoten, zoals de Aziatische hoornaar. Die op het ogenblik ook op Dordrecht aangetroffen is en ook een bedreiging vormt voor de imkers.

De voorzitter: Wilt u gaan afronden?

De heer Dieleman: Gezond en betaalbaar voedsel op een duurzame manier, geproduceerd bij voorkeur lokaal is van belang voor iedereen. Als Tuinvereniging Kringloop willen we daar graag ook een bijdrage aan leveren.

De voorzitter: Rustig rustig rustig, mijnheer Den Hartog ga uw gang.

De heer Den Hartog: Dank u wel. Dank ook voor de inspreker. Ik werd even getriggerd door eigenlijk één van de laatste dingen die u zei, het tegengaan van invasieve soorten. Dat vind ik zelf ook een belangrijk punt. Heeft u ook ideeën over hoe dat zou kunnen gebeuren? Want dat is natuurlijk makkelijk gezegd maar best lastig gedaan.

De heer Dieleman: Eén van onze leden die heeft een idee om lokpotjes neer te zetten op een aantal punten waar de Aziatische hoornaar gesignaleerd is. Van daaruit proberen te vinden waar het nest zit. Maar het is inderdaad lastig.

De heer Den Hartog: Dank u en begrijp dat en dat kan heel goed werken, maar ik denk dat het pas echt effectief is wanneer je daar eigenlijk een soort landelijke dekking daarvan hebt. Want als ze toevallig niet in de buurt zijn, dan heeft het natuurlijk weinig effect. Zou dat betekenen dat dit landelijk geregeld moet worden volgens u of kan dat ook lokaal? Door de gemeente dus.

De heer Dieleman: De hoornaar die komt niet overal voor, of is nog niet overal gesignaleerd. Dus het gaat met name om de plekken waar die wél gesignaleerd is. Dan proberen uit te vinden waar het nest zit en dat aan te pakken.

De voorzitter: Verder niemand zie ik? Dank u wel. Even omcirkelen hoor. Dan krijgen we nu de familie Lemkes.

De heer Lemkes: Dank u wel voorzitter. Ik zal namens mijn vader en zakenpartner tevens ook het woord even nemen en onze afdronk op de notitie weergeven. Belangrijkste is denk ik dat wij als supermarkt Retail ondernemer wel kunnen aangeven dat we het helemaal eens zijn met de kern van de notitie. In ons gesprek over de notitie moeten we ook wel zeggen dat we tegelijkertijd meteen ook in ons hoofd leven met factoren waar we allemaal geen invloed op hebben. Zoals Europese of landelijke wetgeving, regels van de NVWA, de industrie überhaupt en in ons geval ook nog een vrij grote formule die bepaalde uitgangspunten heeft. In de supermarkt doet iedereen zijn boodschappen. Wat wij zien is ook dat de lagere sociale klasse die daar boodschappen doet, vaker ongezond aankoopt. Dan heb ik het ook over sigaretten of met name eigenlijk over sigaretten en alcohol. Gezond, lokaal en een stukje armoede die natuurlijk ook in de notitie

terugkomen die drie onderwerpen, die in onze bespreking ook vaak bij elkaar genoemd worden, moeten we toch echt wel als drie aparte onderwerpen zien. Wij vinden namelijk dat we op die drie onderwerpen als bedrijf een maatschappelijke rol hebben, zeker ook gezien onze functie als supermarkt, waarin iedereen dus boodschappen doet. Daar denken we aan het terugdringen van voedselverspilling. Dat is voor een groot deel een formule uitgangspunt, maar ook zeker als ondernemer in de samenwerking met de voedselbank een lokaal iets. Kortere ketens, ook dat is door onze volumes een formule uitgangspunt. Wij zien daar ook bij onze concurrenten wel veel beweging, alleen dat gaat heel langzaam. We hebben het over zoveel factoren bijvoorbeeld het niet meer vliegen is dan een landelijk ding. Formule uitgangspunt is al live dus er wordt niet meer gevlogen. Maar we zien ook lokaal dat het verschil al gemaakt wordt. Wij werken daar samen mee met GGD in dit geval met JOGG, het gaat om gezondere sportkantines. Dat betekent helaas niet helemaal het bruine fruit eruit, maar wel wat groen fruit erin.

Dat zijn wel de kleine stappen die wat ons betreft de eerste stappen zijn naar verbetering. Kunnen niet van kelder naar zolder in één keer. We zien ook dat voorlichting in de winkel, samenwerken met de GGD ook met diëtisten in de winkel, meerdere momenten in het jaar werkt. Dan gaat het inderdaad over kennis geven aan iedereen die in de winkel komt, ouders. Lokaal inkoop is daar ook een onderdeel van. Maar kent ook zijn beperkingen merken wij door de lagere volumes en door het ietwat exclusiever imago wat je toch als lokaal in zo'n grote winkel hebt. Maar vooral door inkoop beperkingen. We hebben helaas te maken met een streng NVWA, nog strenger dan de voorzitter. Die beperkende HACCP regels zijn zeker voor een kleine teler of een kleine producent hier in Dordt of in omstreken, vaak een bottleneck om samen te werken bijvoorbeeld of inkopen te doen bij elkaar. Dus we zien hier heel veel goede initiatieven, maar zoeken ook wel naar mogelijkheid om daar vanuit ons ook onze invloed op te hebben. Wat ons betreft zit de sleutel en daar zouden we ook graag aan bij willen dragen, bij educatie. Voorbeelden en voorlichting over gezond en gezonder leven. Want het gaat wat ons betreft over leven. Heeft met veel meer factoren te maken dan alleen eten, ook al gaat het daar nu wel over. Wat ons betreft zou de notitie en het vervolg daarvan zich daarop moeten focussen.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van Dam is nu eerder. Ga uw gang.

De heer Van Dam Timmers: Voorzitter dank. Dank ook aan de sprekers. Aantal goede punten snijden jullie aan, onder andere het roken en alcohol toch verantwoordelijk voor de meeste ziektes die wij zelf bij onszelf veroorzaken. Goed om dat te benoemen denk ik. De tweede vraag of de eerste vraag die ik eigenlijk had. We hebben het hier onder andere over lokale voedselproductie. Jullie hadden het over lage volumes. Kun je nu eens een beeld schetsen wat is nu de lokale productie die in jullie supermarkten wordt verkocht? We hebben het hier over de Voedselvisie. Wat is nu de omvang wat er lokaal vandaan komt?

De heer Lemkes: Dat is lastig uit te drukken maar ik ga het toch proberen. Een formule uitgangspunt, dat zijn de afspraken die wij maken als ondernemer met in dit geval Jumbo, is dat je 95 procent van je omzet concentreert. Dus via Jumbo inkoop en vijf procent deconcentreert. Op onze volumes met echt veel inkopers die we doen ook ongezond voedsel van lokale producenten bedoel ik dan, komen we echt nog niet aan de

drie procent van de omzet. We verkopen bijzonder veel bloemkolen, dat gaat richting duizend per week, dus tien of twintig is een klein getal.

De voorzitter: De heer Den Hartog.

De heer Den Hartog: Dank u voorzitter. Ik spreek nog wel eens mensen hierover. Iedereen gaat tenslotte naar de supermarkt en voedsel dat gaat me aan het hart. Dan vraag ik dan ligt er een heleboel alternatieven in één schap weet u nu wat het gezondst is? Het antwoord wat ik het meest krijg is nee, geen flauw idee. Zou de supermarkt hier een rol in kunnen spelen door duidelijker, prominenter aan te geven bijvoorbeeld wat dan eigenlijk gezond is? Want ik denk dat heel veel mensen van goede wil zijn, maar dat wil nog niet per se zeggen dat ze de juiste keuze maken.

De heer Lemkes: Klopt. Kijk je naar de landelijke invloed die je daarop hebt, dus vanuit de formule dan zie je daar een kentering komen. Dus je ziet inderdaad dat er met bijvoorbeeld een Nutri-Score wel een gezonder of minder ongezond alternatief wordt aangeduid met de verschillende letters die daarop staan. Je ziet dat lokaal er verschillende alternatieven zijn, kun je als ondernemer ook bijvoorbeeld in het maken van commerciële displays met brood kun je kiezen voor witbrood of volkoren brood. Dat zijn hele minimale kleine keuzes waarin je ... maar daar kun je wel het verschil mee maken. Betekent wel dat je moet conformeren aan zo'n keuze.

De voorzitter: Ik zie hem ademhalen, ik denk daar komt er nog één.

De heer Den Hartog: Dank u voorzitter. Hoe staat u tegenover een eventueel keurmerk voor dit is gezond dat dat op bepaalde delen van schappen staat?

De heer Lemkes: Wat ons betreft is dat een Nutri-Score en moet dat ook vanuit zo'n landelijk verhaal gebeuren.

De voorzitter: De heer Hartmeijer.

De heer Hartmeijer: Dank u voorzitter. Zolang ik me kan herinneren hebben we al een discussie over die Marsen en die Snickers bij de kassa's et cetera en daar wordt maar geen progressie opgemaakt. Nu weet ik niet precies de situatie bij de Jumbo hoe dat is? Dat is misschien bij de Jumbo ook. Hoe breken we dat door? Dan moet de politiek of de branche zelf moet een keer als we dat dus niet willen, daar een keer een voorzet in nemen. Dus wat is daar de gedachte van de Jumbo bij? Hebben jullie daar al ideeën over? Want volgens mij is het toch iets wat breed ongewenst is.

De voorzitter: Ik breek heel even in want ik ga toch even Albert Heijn, Coop, Dirk, Plus even erbij zeggen, want anders dan ligt de focus iets te veel. Ga uw gang.

De heer Lemkes: Wat ik zie en ga ik toch even onze eigen winkel even praten. We hebben geprobeerd om, want dat gaat het even over energydrank maar dat schaar ik even onder hetzelfde als Mars en Snicker, om halve liter blikjes uit het assortiment te halen. Overigens is dat nog steeds het verhaal, of hebben we dat nog steeds. Maar we hebben immers iedereen als klant. Wij verliezen letterlijk klanten, in dit geval scholieren aan de concullega die het wel heeft. Dus het is een hele lastige discussie. Dan moet je

heel principieel soms ook in gaan staan. Maar dat lossen we helaas lokaal niet op verwacht ik.

De voorzitter: De heer Struijk.

De heer Struijk: Ik heb nog een paar vraagjes. Eén is er inmiddels beantwoord over die formule, die uitgangspunten enzovoort enzovoort ik snap dat dat voor jullie in beperking is. Een tweede die ik heb en dan de derde mag ook nog wel want die eerste doe ik niet? De tweede is, als jullie willen geld verdienen. Trouwens moet eerst nog zeggen fijn dat jullie er zijn want jullie zijn een hele grote speler in Dordrecht, verkopen heel veel mensen voedsel. Dus daar ben ik echt heel blij mee.

Maar nu komt hij, jullie willen geld verdienen dat is een hele eerlijke zaak. Nu heb je als winkelier allerlei trucs hoe deel je je winkel in, waar leg je je spullen? Ik heb daar ook nog wel eens les in gegeven en op ooghoogte daar zet je de dingen die je graag verkoopt enzovoort enzovoort. Dan zou je dus kunnen sturen. Je zou dus door het positioneren van de gezonde voeding zou je mensen die kant heen kunnen sturen. Is dat iets wat de Jumbo en misschien ook Albert Heijn en zo dat die dat ook doen?

De heer Lemkes: Zoiets stond ook in de notitie over het plaatsen van ongezond voedsel op ooghoogte meende ik. Dat is allang niet meer het geval. Zo worden de schappen in de winkels ook niet meer opgebouwd. Wat je ziet is dat biologisch en gezonder voedsel, dus bijvoorbeeld de volkoren cracker, of andere gezondere alternatieven meer prominenter rol krijgen. Dat is gestuurd door vraag van de klant. Dus wij zien die kentering al komen. De eerste vraag die u niet gesteld heeft over de beperkende formule uitgangspunten, die kunnen ook positief werken. Want wij zien nu mede door de druk van de markt, dat er echt wel grote stappen gezet worden alleen het duurt lang.

De heer Struijk: Dank u voor het antwoord. Voorzitter de laatste, dat mag nog wel? Ik vond het wel heel aardig over die volumes. Dat was naar aanleiding van de vraag van mijn collega. Jullie zeiden maar we kopen wel duizend bloemkolen in een week en twintig daar kunnen we niks mee. Nu heb ik een bekende landbouwer hier op het eiland nu juist precies het omgekeerde horen zeggen als een soort klacht. Ik ben te groot voor Dordrecht, want dan heb ik 50.000 bloemkolen of zo. Daar zit een beetje discrepantie tussen die twee verhalen. Wie heeft er gelijk?

De heer Lemkes: Ik zou graag de bloemkolen inkopen. Dus ik denk dat het stukje ook gaat over, heb ik al eerder gehoord, ook over een stukje bij elkaar brengen van verschillende partijen. Waar wij vaak met verse handel wel op stuiten, is HACCP. Dus wij willen wel, maar we zitten gewoon met handen en voeten gebonden op verschillende voedselgebonden uitgangspunten die vaak zwaar wegen voor een lokale teler of lokale producent.

De voorzitter: De heer Tutupoly.

De heer Tutupoly: Ik had inderdaad nog even vraag. U gaf zelf al aan meestal gaat het ongezonde voedsel gaat meestal samen ook met de inkomens zal ik maar zeggen van de klant. Ik vroeg mij eigenlijk af in dat kader, lokaal verbouwd voedsel is dat ook prijziger?

Omdat je normaal gesproken het via de inkooporganisatie misschien veel grootschaliger in kan kopen en het daardoor dus het ook goedkoper kan verkopen.

De heer Lemkes: Vaak wel en dat heeft ook te maken met dat laatste met name. Dus het gaat dan hier over hele grote schalen, dus je komt nooit op een vergelijkbare inkoopprijs. Dus ja vaak wel. Vaak is ook nog zo, dat in het geweld van in ons geval een hele grote winkel, maar in het geweld van een supermarkt waar heel veel gebeurt met acties en allerlei andere displays en schappen. Is het heel lastig om zo'n lokaal product toch het podium te geven wat er is. We hebben daar bijvoorbeeld een marketingbureau een bepaald merk voor laten maken en dan nog is het moeilijk.

Je steekt daar ook kosten dus dat wil je op de één of andere manier ook nog eens terugzien, dus dat drijft de prijs alleen maar omhoog.

De heer Tutupoly: Nog even een aanvullende vraag daarop. Juist als je even ziet hoe de inkomens hier in Dordrecht zijn opgebouwd en toch beneden Jan Modaal zitten, ziet u er dan eigenlijk een kans van slagen om te zeggen dan moet je dus werken uiteindelijk met lokaal verbouwde voedsel? Of zegt u dan eigenlijk dan haal je eigenlijk die doelgroep die het misschien juist nodig heeft om gezonder te gaan eten omdat ze nu wat ongezonder eten, dat het voor hen helemaal niet haalbaar meer is om te kopen omdat die prijs hoger is?

De heer Lemkes (senior): Die doe ik dan, kom ik niet voor niks. Maar terecht wat u zegt, maar het wordt nu aan elkaar gekoppeld. Dus ik bedoel je hebt gezond, heel gezond en gezond en iets meer gezonder dan nu. Dus ik denk dat de uitdaging is voor ons en wij zijn natuurlijk wel supermarkten, winkelcentra bij uitstek de plekken waar mensen komen. In het geval van Sterrenburg zo'n 77.000 bezoekers per week. Dat dat wel de plaatsen zijn waarop je juist die voorlichting en die educatie, bijvoorbeeld door demonstraties, proeverijen en dergelijke dat je die mensen kunt helpen. Dus als je zegt de mensen aan de onderkant van de samenleving, als ik het zo mag zeggen. Als je die gelijk wil koppelen aan de telers zoals die hier aanwezig zijn. Ik denk dat dat uitdagend wordt. Ik vond het een mooi voorstel van die meneer die, ik weet al niet meer wie het was, die zei je zou ervoor moeten zorgen dat mensen vanuit een andere etnische achtergrond dat die ook de gelegenheid krijgen om een tuintje te starten daar. Sta ik helemaal achter. Maar ik denk als je, dat is ook wat Jeroen aangeeft van de trap in één keer op zolder, dat is denk ik een utopie. Je moet bij die mensen, als ik het dan zo hoe vervelend het ook klinkt mag zeggen, moet je denk ik kleine stappen maken en zorgen dat ze in ieder geval gezonder gaan leven dan dat ze vaak nu doen. Dan is het denk ik een hele goede stap. Daar zou de supermarkt nog meer een rol in kunnen spelen dan tot nu toe het geval is. Om die voorlichting en die educatie in de supermarkt te doen.

De voorzitter: De heer Katif.

De heer Katif: Voorzitter een meer persoonlijke vraag. Ik zie daar vader en zoon. Naast dat een supermarkt die streeft naar een winstmaximalisatie is daar ook nog een ander drijfveer. Ik zie daar twee bevlogen ondernemers. Ik was echt benieuwd eigenlijk wat is de intrinsieke motivatie of uw drijfveer dat u ook hier zit überhaupt? Dat vind ik wel een heel interessante, want er zijn nog meer supermarkten in Dordrecht dan de Jumbo, Albert Heijn ...

De heer Lemkes: En Coop en Lidl en Aldi. Ik zal die beantwoorden want ik ben uiteindelijk de toekomst van het bedrijf niet ... Als je kijkt naar de rol die ik net ook al kort eventjes in onze bespreking noemde. Onze intrinsieke motivatie zit ook bij die maatschappelijke rol die we wel degelijk voelen. We hebben voor onze sponsering ook duidelijke richtlijnen aangegeven die op dit moment op kind, bewegen en gezond zitten. Zijn de drie pijlers eigenlijk. Daarom komt ook onze samenwerking met de GGD waarin we sportkantines helpen om gezonder te zijn, gezondere dingen te verkopen. Wij geloven er echt in dat die kleine stapjes het verschil gaan maken.

We hebben ook geprobeerd om de bruine fruitschaal uit de kantine te halen. Zo vanaf vandaag doen we dat niet meer. Dat gaat natuurlijk helemaal fout zo werkt het niet. Maar het zit echt op die maatschappelijke rol. Ik hoop dat dat een antwoord is op uw vraag.

De heer Lemkes (senior): Overigens niks ten nadele van al die andere ondernemers. Ik wil wel hier dan hier dan pleidooi geven voor zelfstandig ondernemerschap. Want die kunnen zoals wij en dat doen de collega's ook in Dordrecht, ben ik van overtuigd van Albert Heijn en Plus met name die twee. Dat zijn de ondernemersformules als het om supermarkten gaat. Die kunnen juist dat soort stappen zetten als wij nu doen. Ga met alle respect, maar ga het niet bij Lidl vragen, want daar gebeurt het gewoon niet. Want dan zegt het hoofdkantoor nee.

De voorzitter: Tot zover. Iemand nog een vraag? De heer Van Pelt.

De heer Van Pelt: Dank u wel voorzitter. Ik heb een vraag aan de volkstuinters als dat mag. Dat mag niet.

De voorzitter: Nee want die hadden we al gehad. Dus u kunt wellicht dadelijk ...

De heer Stehouwer: Maar de volkstuinters hebben ook een vraag aan de politiek.

De voorzitter: Ja maar ik bedoel ik heb mijn programma en daar wil ik mij in eerste instantie even aan houden. Dan kijk ik of er tijd over is voor nog wat aanvullende vragen. Want we hebben nog één inspreker en die wil ik ook graag horen. Dus nu is de vraag of nog iemand een vraag heeft voor de familie Lemkes? Nee, dan gaan wij naar onze laatste inspreker. U heeft wel een heleboel inspiratie op kunnen doen in de tussentijd en aanvullingen alvast erbij kunnen schrijven.

Mevrouw Zanders: Ik vraag me allereerst af of ik hier wel rechtmatig zit. Want ik werk bij Duurzaamheidscentrum Weizigt en dat is onderdeel van de gemeentelijke organisatie.

De voorzitter: U bent gewoon een inspreker, prima.

Mevrouw Zanders: Ik heb de Voedselvisie doorgelezen en ik spreek nu op met de pet op van zowel Weizigt als zeg maar een beetje generiek over hoe het binnen de gemeente ook op opgepakt zou kunnen worden. In die hoedanigheid heb ik het over het voorbeeld van City Deals die er al zijn in Nederland over een veilige voedselomgeving. Daar kun je heel veel kennis uithalen. Dordt doet dat ook al in hun Groenblauwe opgave. Doen we ook mee, nemen we ook deel aan de City Deal Klimaatadaptatie. Dus een tip voor mij is

kijk daar eens naar. Kijk eens naar de goede voorbeelden. Een van die voorbeelden is ook dat we het kunnen aanvliegen vanuit de ruimtelijke invalshoek. Dan heb je het over een veilige voedselomgeving, dus hoe je je omgeving inricht ten opzichte van school, ten opzichte van de ongezonde zaak. Wat komt iemand als hij zijn deur uitstapt. Komt hij dan een friettent tegen of komt hij dan een appelboom tegen bij wijze van spreken.

Dus ik denk dat het ook vanuit de mogelijkheid is voor een gemeente om ruimtelijk in te grijpen in het aanbieden van een goede voedselomgeving. Dat je die kans niet moet laten liggen. Verder wil ik even ingaan op, net had iemand het over educatie hoe zit het met de kleine kinderen? Daar zit ik ook voor met mijn pet op van Duurzaamheidscentrum. Duurzaamheidscentrum is vooral gericht op basisschoolkinderen. Soms komen ze ook wat jonger, soms wat ouder. We werken veel samen met partners in de stad, ook met de GGD. Daar zijn we ook al bezig met gezond voedsel vanuit het programma Jong Leren Eten. Dat hebben we dus zeg maar gefinancierd vanuit de GGD smaakles is er ontwikkeld. We gaan zelf veel meer aan de slag in de tuin ook omdat mee te ... vroeger was het de kijktuin en nu willen we het veel meer inrichten als zijnde dat kinderen kunnen zien hoe daar het eten groeit. In de vakantie kunnen ze daar ook een potje koken als ze dat willen. Dus er zijn al vrij veel initiatieven die lopen en dat wordt alleen maar meer. Dan sluit ik me eenmaal aan bij Jan, jij zei bij de boeren moeten ze dat ook zwart voor die ... het zou mooi zijn als bijvoorbeeld vanuit jullie De Oude Beer kinderen daar naartoe brengen om te kijken hoe het allemaal gaat. Dus ik zou zeggen vergeet de GGD niet. Die is een heel belangrijke partner in het geheel.

De voorzitter: Dank u wel. Wie heeft er een vraag? Mevrouw Lammens.

Mevrouw Lammens-Oostdijk: Dank u wel voorzitter. Met hoeveel scholen werken jullie samen?

Mevrouw Zanders: Wij werken met alle basisscholen in Dordrecht. Vanuit de Watereducatie Drechtsteden doen we dat dus op regionale schaal. De ene school is wat actiever en meer betrokken dan de ander.

Mevrouw Lammens-Oostdijk: Goed initiatief.

Mevrouw Zanders: Dank u.

De voorzitter: Iemand anders nog? Nee? Mag niet. Goed. Dan kijk ik jullie allemaal nog even aan. Want jullie hebben natuurlijk allemaal ook zitten luisteren en ook vragen gehoord. Ik hoorde daarnet, kom binnen zou ik zeggen. Ik hoorde daarnet volgens mij de heer Stehouwer zeggen maar we hebben ook een vraag aan de politiek. We hebben nog heel even de tijd in deze commissie. Dus ik zou zeggen neem de kans en stel hem.

De heer Stehouwer: Ik zou graag bij de politiek onder de aandacht willen brengen dat bij De Vrije Tuinder een merkwaardige situatie is ontstaan toen wij bij de verhuizing naar de schenkeldijk een huurcontract kregen aangeboden van tien jaar.

De voorzitter: Dit is een hele lastige ten opzichte van de Voedselnotitie.

De heer Stehouwer: Nee luister even, dat is de inleiding. Daarin staat dat wij binnen die tien jaar eraf moeten als het algemeen belang daarmee is gediend. We spreken nu de hele avond over voedsel.

De productie door voedsel op de Schenkeldijk door De Vrije Tuinder, zou ik willen stellen is van algemeen belang. Hier zit een contradictie die eruit moet. Ik hoop dat de politiek daar een bijdrage aan kan leveren.

De voorzitter: Maar die wil ik dan toch graag parkeren voor een ander moment en niet voor nu. Dus neem hem vooral mee en houd hem in uw achterhoofd. Heeft iemand anders nog een vraag of een opmerking of een tip?

De heer Janssen: Het zal '...'. Dus daar zit inderdaad een heel probleem. Dus ik zou graag willen daar in de uitbreiding verder vervolg, voldoende aandacht voor is. '...' dan gebeurt er nog niks. '...'.
...

De voorzitter: Dus de distributie dat die aandacht moet krijgen die heb ik daarnet ook al ...

De heer Janssen: '...' dat is één van de punten waarvoor jullie ook aandacht voor hebben gevraagd.

De voorzitter: Iemand anders nog? Nee? Mevrouw Taheij.

Mevrouw Taheij: We zitten hier met een klein gezelschap, een beperkt gezelschap als het gaat over eten. Dus we hebben het al eerder benoemd, maar het zou heel fijn zijn als er veel meer mensen aansluiten bij de volgende fase van het project. Dus ik hoop dat we daar ook de gezondheidsinstellingen bijvoorbeeld, maar ook onderwijs, de boeren die we nu missen, de horeca missen we nu. Voedsel raakt alles zeggen we altijd. Dus we hopen dat daar een groter gezelschap bij wordt uitgenodigd en ook aanhaakt natuurlijk. Daarnaast is er zoals Irma ook al zei, in het land gebeurt er op dit gebied heel veel. Dus we hoeven niet allemaal het wiel uit te vinden. We kunnen aansluiten bij andere initiatieven in het land of daar ophalen. Wat gemeenten zouden kunnen doen. Dus inspiratie genoeg. Wij hebben er zin in.

De voorzitter: Dat klinkt goed. Dank u wel. Ik schets dan toch even nu het politieke proces. Want dit was vooral bedoeld zeg maar voor ons als raads- en commissieleden om informatie op te halen die kan helpen bij een oordeelsvormende vergadering zeg maar. Dus welk politiek standpunt hebben wij over dit raadsvoorstel. Daar moeten we op een gegeven moment een klap op geven. Vraag is dus of u een oordeelsvormende bespreking hierover wenst. Zo ja aan de hand van welke vragen? Tegelijkertijd kan ik me voorstellen, maar dat vul ik dus nu even in, want dit is een startnotitie dus dat er een soort parallel is met eventueel nog extra kennissessie of wat dan ook. Waarbij dus een aantal partijen dan dus ook aan kunnen sluiten.

De heer Katif: Voorzitter?

De voorzitter: De heer Katif.

De heer Katif: Ik ben het volledig met u eens, met mevrouw, dat er eigenlijk niet alle actoren die hier een belang in zouden kunnen hebben er niet zijn.

Met name in de gezondheidssfeer zou ik zeggen. Zou fantastisch zijn als die er ook bij aansluiten. Natuurlijk de horeca want we hebben een behoorlijk rijk zeg maar '...' en horecagelegenheden. Ik denk dat dat wel heel nodig zou kunnen zijn om toch even volledige informatie te kunnen hebben. Dus ondersteun het voorstel voorzitter.

De heer Van Dam Timmers: Voorzitter?

De voorzitter: De heer Van Dam.

De heer Van Dam Timmers: Wat mij betreft kunnen we deze startnotitie zo verder hameren en kunnen we de ambtelijke ondersteuning aan de gang laten.

De voorzitter: Dat is ook een optie.

De heer Stehouwer: Voorzitter heeft het dan nog zin dat ik mijn opmerkingen bij die startnotitie instuur? Worden ze dan ook verwerkt?

De voorzitter: Zeker wel. Ik heb al aan het begin gezegd dat als u het naar de griffie stuurt, dat het naar ons wordt toegestuurd. Dan wordt dat meegenomen in dit dossier. Dus dat is voor iedereen van belang om terug te kunnen lezen.

De heer Stehouwer: Maar in een dossier, het moet verwerkt worden.

De voorzitter: Maar goed dat is aan de commissieleden bij een oordeelsvormende vergadering. Even kijken, mevrouw Taheij.

Mevrouw Taheij: Ik bedoelde vooral in het vervolgtraject en niet nog in een keer een toelichtende bijeenkomst. Want we moeten gewoon vaart maken. Net als met de energietransitie hebben we ook met de voedseltransitie haast.

De voorzitter: Ik denk dat wat de heer Van Dam daarom zei, die stelt voor om te hameren. Maar goed dat is aan de commissie. Maar daarom zei ik ook daarnet bewust een parallel waarin we gewoon verder kunnen gaan met het betrekken van mensen en de samenwerking. Dus dat was mijn voorstel. De heer Van Dam heeft dit voorgesteld. Dus wie is het met de heer Van Dam eens dat dit gehamerd kan worden? Dat we tegelijkertijd verder in de informatie gaan. De heer Struijk.

De heer Struijk: Voorzitter ik kan me daar helemaal in vinden en ik vermoed dat de wethouder die achter mij zit de opmerkingen van mevrouw daar en anderen vast zal gebruiken om een vervolg te maken op deze startnotitie.

De voorzitter: Ze gaat het in ieder geval doorgeven denk ik. Anderen? De heer Den Hartog.

De heer Den Hartog: Daar wil ik me bij aansluiten.

De voorzitter: Oké.

Mevrouw ...: Ik wil me daar ook bij aansluiten.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie knikken. Ja, ja, ja, ja, ja, oké.

De heer Katif: Voorzitter dank u wel. Als ik het woord mag.

De voorzitter: Kijk de heer Katif die hoort heel zachtjes zijn naam dus die denkt nu grijp ik mijn kans. Maar ik ben een beetje doof links dus dat werkt zo niet natuurlijk. Zit precies aan de verkeerde kant. Wat wil de commissiegriffier voorstellen?

Mevrouw Vermeulen: Ik heb gehoord dat er behoefte is aan extra beeldvorming maar er leek geen extra ondersteuning. Dus ik neem aan dat dat dan de conclusie is.

De voorzitter: De conclusie is in mijn beleving als ik iedereen zo gezien heb dat het als een hamerstuk naar de raad kan. De heer Katif die zou graag zien dat er nog wat extra informatie, volgens mij is hier niemand die geen extra informatie wil hebben. Maar ik denk dat het vooral zaak is als ik het zo vertaal, dat we verder gaan. Dat we er gewoon voor zorgen dat we elkaar scherp houden op het traject. Met wie we daarbij betrekken en dus van extra informatie worden voorzien. Geeft het zo een beetje comfort mijnheer Katif?

De heer Katif: Spijker op zijn kop met één kleine opmerking. Dat als we straks andere mensen er bij hebben, dat die dan niet zich gepasseerd voelen omdat ze er in de eerste instantie niet bij zijn geweest. Dat is het enige waar ik me zorgen over maak. Ik bedank dan de griffier voor de oplettendheid.

De voorzitter: Ik zal nazorg leveren in dat geval. Goed, kunnen we dat op deze manier afronden? Ja? Dank u wel. Dank aan jullie allemaal. Het staat natuurlijk altijd vrij om de fracties gewoon te benaderen. Het meest praktisch is eventueel om een mail te sturen naar de raadsgriffie. Even nog graag even hallo. Kunnen we nog even geen fractievergaderingen doen en zo? U kunt dat naar de raadsgriffie@dordrecht.nl en dat wordt altijd doorgestuurd. Doe dat gewoon ook als er bepaalde activiteiten zijn waarvan u denkt dat het de moeite waard is om daar ons bij te betrekken. Nodig ons uit. U heeft gezien dat het wellicht niet iedereen oplevert, afhankelijk van het tijdstip waarop dat gebeurt. Maar de intentie zit volgens mij bij iedereen wel om contact te houden met u allen. Dank en fijne avond nog en jullie ook bedankt.

4. Agenderingsverzoek aan Agendacommissie van de fracties GroenLinks, CDA, PvdD en PvdA voor Verdieping Duurzame Opwekking

Voorzitter: Mevrouw Koene
Raadsgriffier: Mevrouw Vermeulen
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:

Mevr. De Groot (BvD)
Dhr. Den Hartog (GroenLinks)
Dhr. Droog (CU/SGP)
Dhr. Hartmeijer (SP)
Dhr. Laban (CU/SGP)
Dhr. Struijk (CU/SGP)
Dhr. Katif (BvD)
Mevr. Lammens-Oostdijk (VVD)
Dhr. Maroof (DENK)
Mevr. Pichel (FvD)
Dhr. Tutupoly (Op ons Eiland)
Dhr. Van Dam Timmers (CDA)
Dhr. Van Pelt (FvD)
Dhr. Venderbos-Lambinon (PvdD)

Portefeuillehouders: wethouder T. De Jonge

Ambtelijke ondersteuning: Dhr. Meinster, Dhr. Hoogland, Dhr. Roubos

Insprekers: Dhr. Bijl, Dhr. De Ruiten, Mevr. Fenten, Dhr. Oosting

De voorzitter: Goedenavond allemaal, welkom bij deze kennissessie Duurzame Opwekking. Ik wil graag iedereen van harte welkom heten daarbij. Ik denk dat het handig is dat iedereen ten eerste even zoveel mogelijk probeert zijn mond dicht te houden, als die niet aan de beurt is. Om zichzelf even voor te stellen. We hebben op het scherm hebben we de heer Oosting in ieder geval. Die zien jullie ook van de Vogelbescherming. Dan wil ik graag vragen om vanaf mijn buurvrouw even te beginnen met voorstellen. U kunt het knopje indrukken en dan kan u uw naam zeggen, dan weet iedereen wie u bent. Dan vervolgen wij zo met de commissieleden die aan tafel zitten.

Mevrouw Fenten: Goedenavond, mijn naam is Gerry Fenten. Ik ben thematrekker fysieke leefomgeving bij het Nationaal Programma Regionale Energie Strategieën.

De heer Podt: Steven Podt Omgevingsdienst adviseur duurzaamheid.

De heer Bijl: Goedenavond mijn naam is Maarten Bijl regiodirecteur Zuid-Holland bij netbeheerder Stedin.

De heer De Ridder: Ik ben Pim de Ridder en ik ben initiatiefnemer van een aantal duurzame energieprojecten in projecten rondom Breda en rondom Nijmegen.

De heer Damen: Leo Damen Partij van de Arbeid.

Mevrouw Schnabel: Marije Schnabel Partij van de Arbeid.

De heer Van der Meer: Frans-Bauke Van der Meer GroenLinks.

De heer Groenewege: Pieter Groenewege Partij voor de Dieren.

De heer Hartmeijer: Raymond Hartmeijer SP.

De heer Struijk: Leen Struijk ChristenUnie-SGP.

De heer Wringer: Jan-Willem Wringer Beter voor Dordt.

Mevrouw Boom: Karin Boom Dordtse VVD.

De heer Van Pelt: Dirk van Pelt Forum voor Democratie.

De heer Maroof: Maroof DENK.

De heer Tutupoly: Gersom Tutupoly Op ons Eiland.

De heer Van Dam Timmers: Jan van Dam Timmers CDA Dordrecht.

De heer Den Hartog: Paul Den Hartog GroenLinks Dordrecht.

De voorzitter: Mevrouw Vermeulen van de griffie en Irene Koene. Wil er iemand ... in de achterhoede mevrouw De Jonge is er ook namens het college. Ik zie nog een commissielid en nog een aantal gasten, welkom ook allemaal. Ik ga even eerst beginnen om te zeggen dat dit dus niet een ronde tafel is voor zover het überhaupt een ronde tafel is, dat is het niet, maar een ovale. Maar goed het is een kennissessie en het gaat dus nu echt om de kennis en de deskundigheid uit te vragen van de mensen die aan tafel zitten. Het doel is dat u een beeld krijgt van de voor- en nadelen van wind- en zonne-energie. Het programma zit vol, dus ik wil u ook vragen om zo concreet mogelijk en compact mogelijk uw vragen te stellen. De Omgevingsdienst die is er wel, want ik zie hier staan levert een schriftelijke bijdrage, maar die is ook aanwezig. Dan zie ik nog een heleboel informatie, dat is allemaal hartstikke leuk. Maar dan gaan we gewoon lekker beginnen met de presentaties. Ik begin met mijn buurvrouw en die zit er helemaal klaar voor met de afstandsbediening. De heer Oosting die zat er net al te zwaaien dat hij het meekreeg. Dus als die nog even een duim omhoog doet die ik nu niet meer kan zien. Dus ik ga ervan uit de heer Oosting dat u erbij bent. Mevrouw Fenten ga uw gang dank u wel. U heeft maximaal twintig minuten.

Mevrouw Fenten: Ik ga mijn best doen. Mijn naam heeft u zojuist al gehoord. Ik hoop dat de RESsen u allemaal iets zeggen. Ik ben in ieder geval werkzaam bij het Nationaal Programma RES, dus de overkoepelende organisatie om dertig energieregio's waarvan de Drechtsteden er één is te helpen. Ik doe dat vooral met een ruimtelijke pet op. Ik ga u dus ook vooral meenemen in de ruimtelijke kant van de energietransitie. U weet waarschijnlijk dat de opdracht aan het Nationaal Programma RES en daarmee aan de dertig regio's is om 35 terawattuur duurzame energie op land te realiseren voor 2030. De opdrachtgevers van het totale Nationaal Programma zijn de koepel van de provincies

het IPO, de koepel van de gemeenten de Vereniging Nederlandse Gemeenten, de Unie van Waterschappen en twee departementen Economische Zaken en Klimaat en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De netbeheerders zijn betrokken bij het totale Nationaal Programma. Naast dat er een opgave ligt voor duurzame energie, is er eigenlijk vanaf het begin ook een afwegingskader meegegeven. Oftewel het gaat niet alleen om de opgave die er ligt voor 35 terawattuur, maar vooral ook om daarvoor te kijken of er bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak komt. Dus dat is de reden ook waarom er eigenlijk vooral op zo laag mogelijk schaalniveau in Nederland gekeken wordt waar we dit voor elkaar kunnen krijgen. De hele opgave die er moet komen, moet passen op het energienetwerk. Toen we drie jaar geleden begonnen, was de situatie een beetje anders dan nu. Maar dat hoort u waarschijnlijk zo dadelijk wel van mijn linkerbuurman en wat ik al zei het moet ruimtelijk ingepast worden. Ruimtelijk ingepast, klinkt alsof we even wat dingen aan de kant zetten en dan maken we ruimte voor duurzame energie. Maar het blijkt niet zo te kunnen. Want als we echt alle opgaven in Nederland waar we voor staan, naast duurzame energie, woningbouw, bedrijventerreinen en weet ik veel allemaal nog willen realiseren, hebben we tweeënhalve keer Nederland nodig. Dus dat gaat het niet worden, dus we zullen keuzes moeten gaan maken. Ik vertelde net dat het gaat om een opgave voor 35 terawattuur in 2030. De wereld stopt niet in 2030. Dat vrees ik dat we dat nu ook aan alle kanten zien en we hebben nog veel meer duurzame energie nodig. Heel veel windenergie zal er de komende jaren ook op zee geregeld gaan worden, gebouwd gaan worden. Maar er zal ook nog het nodige op land bij moeten komen. Hoeveel het precies is, is nog onduidelijk. Maar waar we natuurlijk eigenlijk alles op alles zetten is om het bod van de RESsen, dus van alle RESsen samen, wat al 55 terawattuur is, om dat in ieder geval te gaan realiseren. Daar komt waarschijnlijk nog wel wat bij, hoeveel is op dit moment niet duidelijk. Ik was gevraagd om u mee te nemen, om u iets te vertellen over met name de ruimtelijke kant van de energietransitie. Wat dat betekent als je energie in de fysieke leefomgeving een plekje moet krijgen. Maar ik ga ook even in op besluitvorming die nodig is en wel vóór 1 januari 2025. Daarna kantel ik hem even door niet alleen te kijken van de ruimtelijke consequenties van de duurzame energie, maar ook welke opties er zijn. Ik heb uw stukken bekeken en de getallen gezien. Welke getallen u daarvoor gekozen heeft is aan u. In de zin van ik heb gezien dat er een lokale opwek geformuleerd is. Ik ga ervan uit dat dat een bijdrage is en het totale RES-bod wat u geformuleerd heeft. Daarnaast gaat u alle daken volledig benutten, heb ik gezien. Daarnaast is er ook nog, want dit is een opgave voor elektriciteit, een opgave die er voor warmte moet komen. Voor warmte zegt u we kiezen echt voor een mix van verschillende warmtebronnen. Om een zo volledig, goed functionerend warmtesysteem te krijgen.

Ik heb geprobeerd en nu heb ik een klein euvel dat het scherm een beetje ver weg is, in de hoop dus inderdaad om u een klein beetje mee te nemen waar hebben we het eigenlijk over? We hebben het steeds over terawatts en megawatts en noem maar op. Als we dan dus zeggen, wat ik zeg welke mix u dus inderdaad kiest is verder aan u, maar stel dat u inderdaad één terawattuur zou willen realiseren, dan zijn daar 54 windturbines voor nodig van 5,6 megawatt. Zijn niet eens de allergrootste op dit moment. Daar is 5,4 hectare voor nodig. Dus wat u kiest, u kunt misschien hiermee gaan rekenen en puzzelen. Ik wil alleen maar zeggen dat het echt om grote oppervlaktes gaat. Kiest u voor zonnepanelen, wat kan, dus even los van de zonnepanelen die op de daken komen,

kunnen ze op de grond gelegd worden en dan is er voor één terawattuur ongeveer duizend hectare nodig.

De voorzitter: Ik vind het fijner als u dat gewoon even bewaard. Want wellicht komt er ook nog een antwoord in de presentatie zelf en anders dan wordt het een beetje rommelig. Gaat u verder.

Mevrouw Fenten: Dank u wel. Naast de oppervlaktes voor de zonnepanelen en de windmolens, is er ook ruimte nodig voor alle infrastructuur die erbij hoort. Infrastructuur die over ons heen wappert in de vorm van de hoogspanningsverbindingen. De kabels en leidingen die de grond in moeten en zeker ook de pijpen die voor het warmtenet de grond in moeten. Ook daar moet ruimte voor gevonden worden. We vinden het altijd fijn als we het in de grond kunnen stoppen, want dan zien we het niet meer. Maar het blijkt op heel veel plekken in de ondergrond toch echt al heel erg druk te zijn. Hier gaat waarschijnlijk mijn linkerbuurman veel meer over vertellen. Maar als we de infrastructuur hebben en we hebben de zon en wind gerealiseerd, dan hebben waarschijnlijk nog een heleboel extra elektriciteitshuisjes nodig in allerlei soorten en maten. Zeker ook de trafohuisjes die erbij moeten komen in de wijken en zeker ook al in de bestaande wijken, gaat gewoon ruimte kosten. Die ruimte die moet ergens gevonden worden. Dan hebben we het nog niet over de opslag. Want het waait misschien wel vaak en de zon schijnt vaak. Maar we kunnen het nog niet zo heel goed bewaren. Ook daar voor die opslag, in grote tanks of in andere vormen, waarschijnlijk krijgen we nog heel veel andere vormen dadelijk in Nederland erbij. Maar ook dat zijn plekken waar we ruimte voor moeten vinden. Maar er is denk ik ook bij, zeker bij windenergie, gaat het niet alleen om de vierkante meters waar die windmolen komt staan. Dat zouden wel eens uw vragen geweest kunnen zijn. Het gaat er ook om dat juist bij een windmolen er een aanzienlijke oppervlakte gereserveerd moet worden, vrijgehouden moet worden, omdat er veiligheidsnormen omheen gelden. Wat niet wil zeggen dat er helemaal niks kan. Een koe kan heel goed onder een windmolen grazen, helemaal niks mee aan de hand. Alleen dat huis dat mag er niet onder komen te staan. Dus ruimtelijke consequenties zijn niet alleen de vierkante meters of de hectares voor de opwekkingseenheden, maar ook de verschillende zoneringen die erbij horen. Die zoneringen die zitten niet alleen om de windmolens en de zonnepanelen, maar die zitten ook om de hoogspanningsverbindingen en allerlei andere opslagfaciliteiten die we nodig hebben. Het kost allemaal ruimte. Ruimte waar in ieder geval rekening mee gehouden moet worden. Dan wat ik al zei, als we dit dus allemaal op een rijtje hebben gezet, blijkt het een hele lastige opgave. Heel begrijpelijk.

Maar in datzelfde klimaatakkoord waar de opgave van die 35 terawattuur vandaan komt, staat dat het merendeel dus eigenlijk alles van de 35 terawattuur in 2030 gerealiseerd moet zijn. Daarbij is aangegeven dat zowel voor de opwekkingseenheden, waar een omgevingsvergunning voor nodig is als voor de infrastructuur, uiterlijk 1 januari alle omgevingsvergunningen verstrekt moeten zijn. Dat betekent dat er echt ruimtelijke keuzes gemaakt moeten worden. Ruimtelijke afwegingen gemaakt moeten worden. Dus wat komt waar, wie gaat wat doen en vooral welke voorwaarden wilt u daarbij formuleren? Ga dat niet pas doen op het moment dat de omgevingsvergunning afgegeven moet worden, maar doe dat al eerder. Eigenlijk dus inderdaad, waarschijnlijk krijgt u vast en zeker de komende tijd wel iets rond omgevingsvisies of zo langs. Dat zijn

eigenlijk de plekken waar deze randvoorwaarden al een plekje in moet krijgen. Wat ik al zei, het is niet alleen het maken van keuzes waar het moet komen, het is vooral ook een afweging van belangen maken. Een afweging van duurzame energie, relatie tot openheid, relatie tot natuur. Het zijn allemaal keuzes die denk ik ook voor een heel groot deel bij jullie langskomen en die echt op het niveau genomen moeten worden. Dat is niet iets wat op Rijksniveau gebeurt, een heel groot deel moet hier gebeuren. Maar er liggen ook nog een heleboel andere opgaven in deze regio. Het kan dus nooit zijn dat het alleen om zon of wind gaat. Want ook die woningen moeten nog gebouwd worden. Er moeten ook waarschijnlijk nog bedrijven bij komen, dus bedrijventerreinen bij komen. Dan een hele belangrijke naast het afwegen van alle verschillende opgaven, zal de netbeheerder gaan vragen kijkt u er vooral naar of al die opwekkingseenheden zo dicht mogelijk bij de vraag terecht kunnen komen? Dus oftewel, zijn er echt nog mogelijkheden voor zon en wind bij de grote vragers? De bedrijventerreinen, de nieuwe woningbouwlocaties. Oftewel geen nieuwe woningbouwlocaties zonder na te denken over de opgave voor duurzame energie. Een hele belangrijke bij de opgave voor duurzame energie is vooral ook te kijken naar de combinatie van mogelijkheden. Zeker zonnepanelen, die kunnen bovenop een heleboel andere objecten gelegd worden. Die hoeven echt niet in de wei. Oftewel voor zon is een voorkeursvolgorde zon geformuleerd. Dat betekent eigenlijk dat de opgave voor duurzame energie doe zoveel mogelijk op daken. Ook aan gevels zijn er de komende tijd nog veel meer mogelijkheden. Er zijn in het stedelijk gebied waarschijnlijk nog een heleboel andere voorzieningen waar zon op kan. Kijk naar parkeerplaatsen of andere voorzieningen die er nog zijn. Direct in het buitengebied staan waarschijnlijk ook nog objecten waar de zon bovenop kan. Doe het alsjeblieft dus niet op landbouwgronden want die hebben we ook nog nodig. Dat is één van die andere opgaven die we hebben, namelijk de landbouwtransitie. Als je dan dus inderdaad gaat kijken en ik heb er hier een aantal opgenoemd die waarschijnlijk niet allemaal voor jullie even interessant en relevant zijn. Maar eigenlijk het boodschap die ik mee wil geven, kijk niet alleen naar de opgave van duurzame energie maar kijk ook naar de verschillende soorten gebieden in je regio waar je de duurzame energieopgave mee kunt combineren. Dus er zijn waarschijnlijk ook nog wel wateropslagvoorzieningen in deze regio. Of iets waar in ieder geval de komende tijd water opgeslagen gaat worden. Kost ook ruimte, kun je combineren met duurzame energie. De landbouwtransitie, er zal ook in jullie buitengebied het één en ander veranderen. Welke mogelijkheden heb je juist om zon en wind een bijdrage te laten leveren aan de landbouwtransitie?

Hetzelfde geldt voor bestaande bedrijventerreinen, want ook die zullen waarschijnlijk de komende jaren best een keer aan verandering onderhevig zijn. Kijk hoe je daar de combinatie kunt gaan zoeken. Zeker ook neem duurzame energie mee als opgave als onderdeel van de woningbouwlocaties. Daarmee als laatste, mocht u nog vragen hebben die ik vanavond niet kan beantwoorden, ga ook een kijkje nemen op de site van het Nationaal Programma RES. Daar staat nog heel veel andere informatie.

De voorzitter: Dank u wel. Ik wil jullie de gelegenheid geven tot het stellen van vragen met een restrictie erbij. Dat we een ander moment hebben om vragen te stellen over kleine windmolens. Want daar wordt iets ook voor geagendeerd. Dus die wil ik liever niet horen. Dat er ook nog een energiecafé wordt georganiseerd waar onder andere een demo wordt gegeven waar dus dieper wordt ingegaan op de balans tussen de verschillende, ik ga het er even bij zoeken hoor, want stonden allemaal ingewikkelde

woorden. Dieper wordt ingaan op de balans tussen zon en wind en netcongestie en zo. Ik kan het spellen. Goed wie heeft er een vraag? Ik begin met de heer Van der Meer want die wilde eigenlijk net al.

De heer Van der Meer: Die vraag slip ik even in die net had. Ik wil graag even nog wat toelichting vragen op één van de laatste dingen die u zei over de bijdrage van zon en wind aan de landbouwtransitie. Kunt u dat nog eens toelichten wat u daarmee bedoelt?

Mevrouw Fenten: Ik weet niet of u alle vragen eerst wil verzamelen. Landbouwtransitie betekent waarschijnlijk dat ook het gebied op de schop gaat. Dat er een andersoortige vorm van landbouw komt. Als er een andersoortige vorm van landbouw komt, dan zal het dus sowieso het één en ander moeten veranderen en zijn er gewoon ook mogelijkheden om duurzame energie mee te nemen. Het ligt er een beetje aan welke vorm van landbouw er is. Maar met rechtopstaande panelen bij wijze van spreken kunt u een andere vorm van landbouw opzetten dan dat er tot op heden was. Dus het is een beetje afhankelijk van hoe uw buitengebied eruitziet. M ik denk dat er al op verschillende plekken voorbeelden zijn als u daar ooit belangstelling voor heeft waar die combinatie gezocht wordt.

De voorzitter: De heer Damen.

De heer Damen: Wij zijn een eiland. Kenmerkend voor een eiland is dat er een heleboel rivier omheen zit. Lenen die rivieren en de waterkracht daarin zich voor energieopwekking?

Mevrouw Fenten: Zoals u in het begin hoorde heb ik een ruimtelijke achtergrond en ben ik geen techneut. Dus ik denk dat er wel mogelijkheden zijn om uit de stroming van het water energie te halen. Maar ik vrees dat het echt heel erg minimaal is voor alles wat u hier nodig heeft. Dus verken het als onderdeel van de totale opgave, maar het zal niet in plaats van alle andere dingen komen.

De voorzitter: Even via de voorzitter graag. Ik wou het eigenlijk heel sec houden per inspreker. Maar als u op dit moment iets heeft wat u echt wilt toevoegen dan moet u dat zeggen maar dan moet u wel even microfoontje aan doen. Dus meteen? Komt goed. Ik ga even kijken want ik zag een heleboel vingers. De heer Hartmeijer.

De heer Hartmeijer: Dank, de heer Van Dam was ook ik weet niet of u dat gezien had. Eigenlijk een hele simpele vraag gezien alle voor- en nadelen van windturbines. Wat is de meest optimale plek op ons eiland voor die windturbines? Dan misschien niet allemaal alle 54, maar een beetje verdeeld nog. De tweede vraag is, we weten dat zonnepanelen steeds goedkoper worden, worden steeds goedkoper geproduceerd et cetera. Hoe zit dat met windturbines? Hoe is de trend daar?

Mevrouw Fenten: De windturbines zijn misschien niet goedkoper geworden, maar zijn de afgelopen jaren wel steeds echt heel veel groter geworden. Kunnen echt daardoor ook heel veel meer opwekken. Dat is op een heleboel plekken op land op dit moment ook al te zien waar de oude windmolens worden gebroken en nieuwe windmolens worden

teruggeplaatst. Flevoland is denk ik het grootste voorbeeld waar echt het aantal windmolens aanzienlijk verminderd maar de hoeveelheid wind heel erg toeneemt. Waar de beste plekken op uw eiland zijn? Die keuze laat ik graag aan u over. Zonnepanelen worden ook steeds goedkoper, maar dat biedt juist ook de mogelijkheden om zon veel meer te combineren al. Daarom noemde ik net ook, ik denk dat er al heel veel zonnepanelen op gevels kunnen. Zeker bij kantoorpanden die de komende jaren naar label B moeten bieden zonnepanelen aan de gevel echt hele goede opties.

De voorzitter: Ik heb nog krap twee minuten. De heer Van Dam.

De heer Van Dam Timmers: Dank voorzitter. Ik had eigenlijk een hele korte vraag. Het is vandaag een kennis sessie en ik ben ook wel dus benieuwd eigenlijk een beetje in aansluiting naar de vraag van de heer Hartmeijer. Wat is volgens u dan als ruimtelijk expert om het zomaar te zeggen, de beste plek voor die windmolens in Dordrecht? U zegt dat is een politieke afweging, maar wij proberen ons natuurlijk ook te baseren op inhoudelijke informatie en niet op ons gevoel.

Mevrouw Fenten: Ik denk dat ik niet hier in twee minuten nog alle inhoudelijke informatie op tafel kan leggen. Ik ben eigenlijk ook in de veronderstelling dat u bij het, u misschien niet zelf, maar bij het RES-proces de afgelopen jaren betrokken bent geweest. Waar juist ook op het schaalniveau van Dordrecht en de Drechtsteden, allerlei verkenningen zijn uitgevoerd waar de meest optimale plek zou kunnen zijn. Dus misschien dat u toch nog even hier in de regio wat informatie op kunt halen.

De voorzitter: De heer Tutupoly.

De heer Tutupoly: We hadden het net ook even gehad even over het opwekken via de zonne-energie en uiteindelijk ook eventueel opslag daarvan. Hoe zijn de ervaringen nu binnen Nederland ten aanzien van het opslaan van die energie die opgewekt wordt en ook bij de huishoudens met name?

Mevrouw Fenten: De heer van het netwerkbedrijf kan daar waarschijnlijk een veel beter antwoord op geven dan ik. Dus hij knikte al even. Vindt u dat goed?

De voorzitter: Dan gaan we ook daar gelijk naar over denk ik. Want dit blokje kijk hij zit er precies op. Dank u wel. De presentatie staat op het RIS en daar staan ook de contactgegevens op van mevrouw Fenten. Dus kan altijd in een later stadium eventueel nog een mail gestuurd worden. Gaan wij over naar de heer Bijl. Als het goed is, ik zie iets geels achter me en voor me ook. Dat ziet eruit als Stedin. We hebben voor de heer Bijl een kwartier inclusief vragen. Dus hoe duidelijker hij zijn presentatie doet hoe beter we dat redden. Ga uw gang.

De heer Bijl: Geen druk deze keer. Ik voel me net een commissielid zo. Heerlijke ervaring. Mij is gevraagd om vanuit de netbeheerder perspectief te geven op uw opgave rondom duurzame opwekking van energie. Dat doe ik graag langs de volgende onderwerpen. Ik ben geneigd om in alle presentaties toch even kort te schetsen wie we als netwerkbedrijf zijn. Maar ik heb begrepen dat u al vaker presentaties van Stedin heeft gehad, dus ik veronderstel daar ook enige kennis. Dus dat netcongestie klinkt een beetje dreigend, ook al aan de orde in Dordrecht. Maar ik wil toch even benoemd hebben

mede in relatie tot de opwek en de situatie in Dordrecht specifiek. Wat wij als Stedin doen om daar investeringen tegenover te zetten, de uitbreiding van het netwerk. Dan even kijken naar duurzame opwek. Er zullen enkele dubbel zijn ten opzichte van wat Gerry heeft aangegeven. Maar dan kunnen we wat sneller door wat slides heen. Netbeheerder Stedin, de netbeheerder voor dus niet de duurzame opwek nog productie dan een fossiel van energie, maar echt het netwerk verzorgingsgebied Zeeland, heel deel Zuid-Holland en Utrecht en nog wat vlekken in het noorden hebben wij nog wat gasnetten. Ik ga hier niet uitgebreid bij stilstaan. Het elektriciteitsnet daar wil ik eigenlijk één ding over zeggen. Dat was tot voor kort een soort gegeven. Er was altijd transportruimte en het is bijzonder betrouwbaar. Gemiddeld 22 minuten storing per jaar is wereldwijd heel erg goed. Dus we hadden er geen omkijken naar. Dat is de afgelopen periode enorm veranderd. Ik ga wel even kort aanstippen waar dat door komt. Maar dat gegeven alle nieuwsberichten misschien is dat een beetje '...' informatie, maar ik krijg heel veel mee. Ik neem aan u ook af en toe, dat het net enorm onder druk staat. Dan het net, daar goed onderscheid te maken tussen TenneT de hoofd transporteur van elektriciteit en Stedin, het blauwe deel is Stedin. Wij zijn zeg maar ook klant van TenneT om de gebieden op midden- en laagspanning te voorzien van elektriciteit. Dan de energietransitie wat betekent dat nu voor het net? Net al ook deels aangegeven, maar enorme vlucht ook de afgelopen twee jaar mede als gevolg van de hoge gasprijzen in Oekraïne neemt dat een enorme vaart. Maar dit is ook de opgave tot 2030. Drie keer zon, twee keer windenergie op land, warmtepompen keer vijfeneenhalf. Laadpunten idem dito. Dat brengt een enorme investeringsopgave voor Stedin mee en alle andere netbeheerders om het elektriciteitsnet uit te breiden. Voor Stedin geldt dat dat neerkomt op een bedrag van acht miljard tot 2030. Waarbij u ongetwijfeld als u ook lid bent van de commissie Financiën, is het aandeelhouderschap en de financieringsbehoefte die daar speelt ook ongetwijfeld voorbijgekomen. Onlangs een bijdrage van het Rijk gekregen om daar voorlopig even gesteld te staan. Maar dat is aan alle kanten een enorme opgave. Hoe komt dat nu dat dat net zo kwetsbaar is op dit moment?

We gaan van een centraal gestuurd energiesysteem naar een decentraal gestuurd energiesysteem. We hadden vroeger een gascentrale aan de rand van de stad staan en die kon gewoon leveren op het moment wanneer wij wilden. Nu gaat het veel meer decentraal en van vraag gestuurd gaan we naar aanbod gestuurd. Net al aangegeven hoe belangrijk opslag is. We hebben te maken met het ritme van de natuur. Wind, zon, die elektriciteit leveren op de momenten dat we het gebruiken, maar vaker ook op momenten dat we het niet gebruiken. Dat heeft allerlei effect tot gevolg en ook nieuwe aanvragen voor het net. Dan de toename van infrastructuur, het staat hier verdriedubbeld. Ik denk dat dat nog een voorzichtige inschatting is waar we mee te maken hebben. Dan vaak gehoorde drukte op het elektriciteitsnet, filevorming, congestie in de vakterm. Meestal is het gras bij de burens groener, in dit geval is het rood. We zien de kaart in Nederland links opwek van elektriciteit en rechts de afname dus het gebruik van elektriciteit. Enorm maatschappelijk economisch probleem dat het net volloopt en steeds roder kleurt. Het is een illusie om te veronderstellen dat het niet in Zuid Holland kan gebeuren. Het is alleen heel onzeker waar, wanneer en hoe heftig. Dat gaat even te ver voor nu om dat verder uit te diepen. Daarvoor moeten alle netbeheerders dus zeer snel aan de bak om het net gericht en snel uit te breiden. Daar is geld mee gemoeid, maar ook zoals mijn voorganger heeft aangegeven, heel veel ruimte. Wij als organisatie moeten een enorme slag maken in benodigde arbeidskrachten, in nieuwe processen, ook

omdat de markt dat van ons vraagt. Vaak zijn die processen duren heel erg lang. Een zonneweide is in drie maanden aangelegd. Het station dat die elektriciteit moet vervoeren, duurt soms zeven jaar. Dus dat zijn de groeipijnen van de energietransitie zoals we die op dit moment ervaren. Dan even naar de Dordtse situatie. Ongetwijfeld bekend dat Dordtse Kil bedrijfsterrein op dit moment in congestie zit voor opwek. Altijd vervelend congestie. Afname is echt veruit de meest ingrijpende vorm van congestie. Opwek is heel erg vervelend voor bijvoorbeeld die RES-ambities in dat gebied. Enthousiasme en dynamiek bij verschillende partijen, die graag in dit geval veel zon op het dak wilden realiseren. Dat kan dan in dit geval even niet. Dit zijn overigens openbare kaarten die te raadplegen zijn bij Netbeheer Nederland, de congestiekaarten. Het rode gedeelte is dat er congestie is en het gele gedeelte betekent dat het druk is op het net. U ziet daar aan de noordkant van Dordrecht onze netstrategen een plek moeten aanwijzen om als eerste te gaan zoeken dan is dat een plek om te gaan zoeken naar locaties. Op het moment dat u dat in dat gele gedeelte wilt zoeken, dan moet dat sowieso in interactie met ons, maar dan moeten we echt kijken hoe dat inpasbaar is. Het lastige van opwek ook plannen is dat het pas een effect heeft op het net op het moment dat er een aanvraag is voor een offerte. Dan kunnen wij pas, want het is first come first served, dan kunnen wij pas echte doorrekeningen doen. Maar het loont altijd om snel met ons in gesprek te gaan en dat doet de ambtelijke organisatie en bestuurlijke organisatie ook van Dordrecht. Om snel met ons in contact te komen als er plannen zijn, zodat wij die weer aan onze modellen en verwachtingen kunnen meenemen. Nogmaals dus Dordtse Kil. Op dit moment in congestie op opwek. Daarvoor zijn wij een investering aandoen die in 2025 gepland is. Ook door mijn voorganger aangegeven de middenspannings- en de laagspanningskabels en met name de distributieruimte, dus de transformatorstations in de wijken. Dordrecht telt er iets meer dan vijfhonderd. Tot 2050 moeten daar 311 bij. Dat is gegeven de huidige plannen. U heeft ook ambities om warmtenetten grootschalig uit te rollen.

Dat is vanuit netperspectief heel verstandig. Ook de consistentie van dat beleid is heel verstandig, als u daartoe genegen bent. Want daarvoor is hoe meer u elektrificeert die warmte, hoe groter de investeringen in het net, de hoeveelheid kabels in de grond et cetera. Daarnaast houden wij er op dit moment rekening mee dat er een warmtenet komt daar waar aangegeven is dat het een warmtenet is. Als dat verandert dan moet dat onderop de stapel van investeringen, dus dat duurt gewoon erg lang voordat dat is geregeld. Ook daar zoeken wij uiteraard, volgen wij de gemeente nauwkeurig en zitten wij ook aan tafel met de plannen van HVC en dergelijke.

De voorzitter: Ik zeg alvast even dat u bijna de tien minuten zit, dus anders krijgt u morgen heel veel vragen.

De heer Bijl: Ik heb volgens mij nog twee of drie, drie slides. Dan even wat dieper in op zon en wind. Wat van belang is, is vooral dat wij in een vroeg stadium weten waar er wordt gezocht en mee worden genomen naarmate het concreter is. Eén van die aspecten die daarbij komt kijken als je zoekt naar een locatie is, de business case van zon en wind en met name de lengte van de kabel. Wij hoeven zelf die business case niet te draaien, maar het is toch wel handig als je een locatie hebt dat je weet hoe een investeerder daar tegenaan kijkt en of dat rendabel is. Bij verschillende vermogens zijn die kabellengtes zijn hier grosso modo meegegeven is geen garantie, maar dan kunnen

we daar wel een beetje meedenken hoe zou dat gaan? Dat is al ten opzichte van de afstand van het station. Deze kaart is opgenomen niet omdat hij zo verduidelijkend is voor nu, maar zo gaan we dan met de gemeente in gesprek om te kijken hoe kan je dat nu slim doen ten opzichte van je stations. Dit is eigenlijk een ingewikkelde manier om uit te leggen wat Gerry ook al heeft uitgelegd. Wat doet zon en wat doet wind? Ik denk dat voor hier belangrijk is ook om de zogenaamde vollasturen per jaar van wind en in vergelijking met zon te zien. Dat is vele malen, het waait gewoon meer omdat de zon schijnt. Dus je had er veel meer plezier van de megawatt die je neerzet, even los van de voetprint, voetprint qua ruimtevraag. Daarbij is ook verschil tussen ruimtevraag voor zon op dak en zon op veld. Zon op veld iets groter omdat die ruimte de tussenliggende stukken stroken gras die dan vrij moeten blijven en het spul eromheen, dat maakte het ruimtegebrek iets inefficiënter. Volgens mij was ik er dan. Oh nee sorry deze laatste. Dat is cable pooling. Gerry heeft ook aangegeven, aanbod dicht bij de vraag, eens. Maar ook aanbod graag dicht bij aanbod, omdat dat ook weer investeringen van de netbeheerder vergt. Omdat dan een ontwikkelaar zelf investeringen, als je dat combineert zelf investeringen doet los van dat dat kosten efficiënt is, gaat het ook sneller en heeft het minder ruimtevraag. Het is niet minder belastend voor het net als u dat combineert. Maar dat is toch al iets wat wij graag zien. Ik realiseer me nu dat ik opslag zou meenemen in mijn verhaal aan het einde. Opslag is een heel ander hoofdstuk. Wat wij nu vooral zien is batterijen die handelen op de onbalansmarkt van TenneT, het hoofdtransportnet en doen dat via regionale netten. Eigenlijk daar waar die netten niet voor bedoeld zijn. We zien dat veel bij kassen, glastuinbouwondernemers. Die zetten hun WKK aan midden in de zomer, zetten de ramen open om de onbalans op dat net, dat wordt veroorzaakt door onze afhankelijkheid van wind en zon, om dat op te vangen. Dat is een lucratieve handel. Daar staan ze ook vrij.

Maar dan zie je dat de potentiële ruimte voor bijvoorbeeld zon, duurzame opwek, wordt opgesoupeerd door dit soort ook maatschappelijke problemen die moeten worden opgelost. Maar dat is wel zonde van de ruimte die je daar nog op het net had. Dat is met in geval van WKK. We zien ook gewoon veel batterijen die dat ook doen. Dus vaak als u nu een batterijinitiatief heeft, dan handelt die 99 van de honderd keer op de onbalans markt en doet hij heel weinig voor Dordrecht zelf, zou ik zo willen zeggen. Wij sluiten alleen batterijen aan die niet direct leiden tot congestie. Dat lijkt dat het geen effect heeft op het net, maar dat doen ze wel degelijk. Ze hebben wel degelijk een effect op de capaciteit van het net. Maar handelen dus vooral op die onbalansmarkt. Dat is hem denk ik.

De voorzitter: Dank u. Ik ga niet de gelegenheid geven op dit moment voor vragen want ik wil eerst verder met het programma. Want we hadden hier vijftien minuten voor. Maar wij hebben straks aan het eind nog twintig minuten voor vragen. Dus ik zou zeggen verzamel, houd het even aan. Want we willen in ieder geval iedereen die iets wil presenteren die gelegenheid geven. Dank mijnheer Bijl. Ik vroeg me alleen even af, want u heeft de presentatie gestuurd, begreep ik naar de griffie, of daar ook contactgegevens bij staan?

De heer Bijl: Nee, maar die kan ik uiteraard doorgeven aan de griffie.

De voorzitter: Want dan is dat ... mocht er vanavond of morgen, als iemand vannacht wakker wordt en denkt dat ben ik hem vergeten te vragen ...

De heer Bijl: Zeker, probeer het vooral. Maar ik moet even bij zeggen dat normaliter had de gebiedsregisseur Harsha Dijk hier gezeten. Die is op een sessie in Molenlanden en die kan zichzelf niet in tweeën splitsen dus u krijgt zijn gegevens en die van mij.

De voorzitter: Het is fijn als er gewoon een contactpersoon bij staat, zodat er altijd even contact opgenomen kan worden. Heel erg bedankt. We zien hem al in beeld, we gaan over naar de heer Oosting en we gaan eens kijken of we om horen.

De heer Oosting: Ik denk het wel toch?

De voorzitter: Ja helemaal goed. Ik heb voor u tien minuten staan inclusief vragen dus ik zou zeggen ga uw gang.

De heer Oosting: Ik heb mijn eigen presentatie te delen, ik geloof dat dat kan toch?

De voorzitter: We zien hem hoor.

De heer Oosting: Ik probeer de diavoorstelling, maar dat gaat niet helemaal. Daar komt hij. Dank u wel voor de gelegenheid. Vogels en de energietransitie, dat is een onderwerp wat voor de Vogelbescherming natuurlijk ook van belang is. Even kijken hoor ik zal naar de volgende gaan. Ik ga het hebben over windmolens, zonneparken en ook even over de energie-infrastructuur. Net ook al benoemd in de voorgaande presentaties. Even over het standpunt van Vogelbescherming.

Wij zijn ook voorstander van duurzame energieopwekking. Dat is ook van toepassing op van wind- en zonne-energie, maar wel met een maar. Mevrouw Fenten ging er eigenlijk ook al op in, het moet wel allebei onderdeel zijn van de integrale energieaanpak, kom ik zo op terug. Wij vinden ook dat het geen plek moeten krijgen in Natuur 2000-gebieden, Natuurnetwerk Nederland, Weidevogelgebieden en vaste rust- en slaapplekken van vogels en andere belangrijke vogelgebieden. Ook willen we graag dat de belangrijke migratie- en vliegroutes van vogels worden ontzien en natuurlijk ook van vleermuizen. Die integrale aanpak, is een aanpak waarin duurzame energieopwekking en energiebesparing in samenhang worden bekeken en waarin wind- en zonne-energie onderdeel zijn van een pakket aan maatregelen. Eén van de eerste dingen die we eigenlijk meestal niet tegenkomen in de RES-opgave, dat is een concrete, afrekenbare opgave voor energiebesparing en maatregelen daartoe. Er worden wel maatregelen benoemd bijvoorbeeld als isolatie van woningen, maar we zien eigenlijk nooit een concrete afrekenbare opgave energiebesparing. Dat kan er eigenlijk toe leiden dat de energiebehoefte eigenlijk alleen maar steeds verder toeneemt. We daartoe ook steeds meer oppervlak en moeten inzetten voor die energieopwek. Dus het is even de vraag of alle ruimte eigenlijk wel zo duurzaam gebruikt als we dat zouden willen. Duurzaam ruimtegebruik, mevrouw Fenten ging er ook al een even op in, als het gaat over de verschillende stappen die je kunt nemen met betrekking tot waar wil je de zonnepanelen eerst realiseren? Eerst de bebouwde omgeving op woningen, aan gevels en dergelijke. Het vermijden van bijvoorbeeld gevoelige gebieden, maar ook tegelijkertijd wat ook nodig is een versterking van de natuur. Ook ten behoeve van de klimaatadaptatie. Je kunt het natuurlijk ook combineren met overige kwaliteitsversterking van de omgeving, denk bijvoorbeeld aan een stuk landschap, wat je tegelijkertijd ook herstelt, versterkt, samengaat met bijvoorbeeld een zonnepark. Versterking van die natuur is ook van

belang om populaties van vogels, maar ook van andere dieren sterker te maken. Dat we ook meer bestand zijn als er ergens iets misgaat in de omgeving. Bijvoorbeeld doordat windmolens worden opgericht. Qua locatiekeuze ontwerp en beheer. Zorg er dan voor dat er in ieder geval geen significante negatieve gevolgen voor vogels kunnen optreden. Pas ook diverse mitigerende maatregelen toe, die natuurlijk vereist tijdige en volwaardige natuurcompensatie. Ook een belangrijk element omdat we nog steeds niet alles weten over de impact en de effecten van duurzame energie op vogels en andere natuur, onderzoek en monitoring van de projecten die al lopen. Ik heb het net al even gehad over de voorkeursvolgorde voor het plaatsen van zonnepanelen, waar mevrouw Fenten ook al op in ging. Vanwege de tijd ga ik dan eigenlijk maar snel naar het volgende plaatje. Ieder geval zeg maar eerst meer in de stad en omgeving stedelijk gebied en pas op het laatste moment richting het landelijk gebied. Maar dan bijvoorbeeld op gronden die van geen van weinig belang zijn voor vogels en andere natuurwaarden. Als het gaat over effecten op vogels. We hebben natuurlijk slachtoffers vanwege aanvaringen, direct verlies van leefgebied, dus gaat over areaal. Dat kan zowel op het water zijn, binnenwateren, maar ook op het land. Verlies aan leefgebied door kwaliteitsverlies, verstoring, minder voedsel wat beschikbaar is. Barrièrevorming en verbreking van de samenhang in het gebied door allerlei obstakels die worden gepositioneerd in het leefgebied en ook het aantrekken van predatoren. Want als windmolens slachtoffers maken, daar komen er ook predatoren op af.

Die lok je eigenlijk ook een gebied in bij het plaatsen van windmolens, maar juist ook met elektriciteitsmasten kun je bepaalde vogelsoorten roofvogels aantrekken die daarop gaan nestelen. Die wil je eigenlijk ook liever niet faciliteren in een weidevogelgebied. De Universiteit van Wageningen heeft in 2020 een publicatie gemaakt over de sterfte onder roofvogels. Waarbij ze tot de conclusie kwamen dat eigenlijk de huidige normen en de besluitvorming van '...' dat daarbij eigenlijk de aantallen slachtoffers zouden worden onderschat. Dat je eigenlijk ook de cumulatie eigenlijk te weinig meeneemt. Te vaak wordt gekeken naar de sterfte vanwege het park zelf. Maar er zijn natuurlijk heel veel parken die worden gerealiseerd in Nederland en als je dat allemaal bij elkaar gaat optellen, dan kom je toch wel op een nadrukkelijk impact op de vogelpopulaties. Het is natuurlijk heel verschillend ook weer per soort hoe gevoelig ze zijn voor bepaalde zaken. Voor windturbines zijn bijvoorbeeld de rovers en de uilen heel gevoelig, of de ooievaars, Kievieten, plevieren. Hoogspanningsleidingen is het risico relatief groot voor reigers en Kievieten, uilen en strandlopers. Ik heb het al even gehad over habitatverlies door energie-infrastructuur, maar ook dat kan per soort weer heel wisselend zijn. Als we bekijken bijvoorbeeld voor de grutto wordt er een schatting gemaakt van een verstoring ten opzichte van afstand ten opzichte van windmolens van tweehonderd meter. Maar als je dan weer kijkt over het risico op aanvaringen, dan moet je eigenlijk een veel grotere afstand daarbij rekenen. Omdat grutto's natuurlijk foerageervluchten maken, maar ook bijvoorbeeld predatoren verjagen daarbij ver buiten hun eigen broedzone komen, dus verder weg vliegen dan die tweehonderd meter afstand. Op zee is ook bekend dat soorten als Jan-van-genten en zeekoeten en andere soorten windparken zelfs ook mijden vanwege de verstoringfactor. Dus eigenlijk moet je per gebied waar je iets wil gaan realiseren, moet je onderzoeken welke soorten komen ervoor? Hoe gebruiken ze dat gebied in welke periodes van het jaar? Eigenlijk moet je daarmee rekening houden met hoe je een gebied gaat inrichten. We hebben diverse beschermingskaders voor vogels. Natuur 2000 bescherming volgens de Wet Natuurbescherming. Het Natuurnetwerk

Nederland, dat onder andere in provinciale omgevingsverordening is geregeld. De weidevogelgebieden, er zijn ook overige gebieden beschermd, maar dat heeft een andersoortige bescherming ook in de omgevingverordening. Zoals stiltegebieden, cultureel erfgoed en beschermd grasland zag ik zelfs staan. Beschermd planten diersoorten zelf, dus naast de gebiedsbescherming. In Nederland zijn dus alle in het wild levende vogelsoorten zijn beschermd. Behoudens geloof ik de soepgans even uit mijn hoofd, de soepduif dat soort soorten zijn wat minder beschermd. Verder is er nog bescherming van houtopstanden en houtopstanden kunnen natuurlijk ook weer van belang zijn voor diverse vogelsoorten. De zwarte wiek werd naar mij gevraagd. Voor een tijdje geleden was er een hoopvol bericht vanuit Noorwegen dat de zwarte wiek een oplossing kon zijn om het aantal aanvaringslachtoffers vogels te verminderen. Er loopt een proef in de Eemshaven in Groningen. Na acht maanden is de eerste indruk dat er nog geen duidelijk verschil is in het aantal slachtoffers tussen met en zonder wiek. Maar dat onderzoek gaat nog wel door, dus de echte conclusies kunnen pas getrokken worden zeg maar 2024-2025 is naar verwachting. Maar de eerste indicaties geven nog geen signalen dat er echt een verschil is. De windgevoeligheidskaarten van Sovon die zijn opgesteld een aantal jaar geleden ook ten behoeve van de RES-trajecten. Die kaarten geven aan welke zones gevoelig zijn in verband met de aanwezigheid van vogels.

Daarbij gaat het over broedvogels, wintergasten en ook worden op de kaarten aangegeven welke zones gevoelig zijn in verband met de trek van vogels. Die kaarten zijn ook een hulpmiddel bij het bepalen waar je bepaalde projecten zou willen realiseren. Of in ieder geval dat je op voorhand weet daar speelt iets daar moet ik wel onderzoek gaan doen. Kan iets wel of niet en waar moet ik rekening mee houden en hoe zou ik er rekening mee kunnen houden?

De voorzitter: Wilt u richting afronding gaan?

De heer Oosting: Dit is even het plaatje daarvan wat ik even snel laat zien. De energie-infrastructuur, ik benoem het even heel kort omdat zeg maar naast het feit dat vogels last hebben van zonneparken en windmolens natuurlijk ook alle hoogspanningsleidingen die komende jaren in het land zullen we worden gerealiseerd. De nodige impact zullen hebben op diverse vogelsoorten. Dit is een overzicht van wat TenneT allemaal van plan is te doen in het komende jaar. In de omgeving van Dordrecht speelt onder meer de 380 kV Geertruidenberg Krimpen aan den IJssel of Crayestein. Die ergens in de omgeving of misschien zelfs door de Biesbosch zou moeten lopen. Hier een snel overzicht, maar ik ga hier niet allemaal op in want dat kunt u denk ik wat nalezen. Maar dat zijn de zaken waaraan men moet denken bij het onderzoek wat men doet. De zaken die men kan bekijken als het gaat over mitigatie, maar ook natuurversterking op de spot. Met mitigatie denk je bijvoorbeeld aan de opstelling van windmolens, de precieze locatie, het aantal en het voorzien van een stilstandvoorziening. Wat betreft stilstandvoorziening kun je weer denken aan een bepaald seizoen, of een bepaald deel van de dag. Als vogels bijvoorbeeld een slaap ergens hebben en begin van de dag en het eind van de dag in de omgeving voorkomen. Of incidenteel op basis van detectie bijvoorbeeld bij grote groepen vogels of roofvogels. Ook bij de zonneparken kun je mitigatiemaatregelen toepassen. Als het om hoogspanning gaat, zo mogelijk ondergronds en het toepassen van vogelflappen die vogels waarschuwen dat er iets op hun pad ligt. Dat was in sneltrein mijn presentatie dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel u zit maar anderhalve minuut over uw tijd heen en er kunnen op dit moment geen vragen gesteld worden. Aan u dus ook de vraag om in ieder geval uw contactgegevens. Ik weet niet of die in de presentatie vermeld staan, maar anders dat u zorgt dat wij die in ieder geval krijgen.

De heer Oosting: Die staan onderaan mijn mail.

De voorzitter: Prima. Er wordt door de griffie voor gezorgd hoor ik hier naast mij. Dank u wel. Er gaan een aantal commissieleden weg, want die gaan naar een andere commissie. Dat heeft niks met desinteresse voor het onderwerp te maken overigens. Zo werkt het met onze avonden soms. Wij gaan verder met de heer De Ridder begrijp ik. Ik heb De Ruiters staan maar het is ... (reactie buiten de microfoon). Top. Een strenge indicatie alleen ik weet niet op basis waarvan, u heeft het geluk dat het een kwartier is. Dus dat ga ik ook weer kloppen. Ik zou zeggen schiet van wal.

Sorry. Ik had een paar plaatjes meegebracht, ik weet niet of dat nog gelukt was. Ik was wat laat met opsturen. Er wordt nu even heel snel naast mij geschakeld (gesprek buiten de microfoon).

De heer De Ridder: Ik had op send moeten drukken en dat was niet gelukt. Maar ik kan het zo ook wel vertellen. Kijk mijn bijdrage die komt uit de praktijk waarin ik mezelf een jaar of tien begeef. Om die duurzame energieprojecten om die een keer van onderop op te bouwen. Dus niet uit te gaan van de initiatiefnemer die vaak wordt aangestuurd vanuit een groot kantoor in het buitenland. Alle energiebedrijven op dit moment, of van investeerders die zich in de sector hebben gemengd, wat op zich allemaal goede initiatieven zijn. Maar die altijd op een probleem stuiten. Het probleem zit met name in een aantal factoren die ik net ook voorbij hoorde komen. Met name de eerste bijdrage die gaat over het ruimtelijk vraagstuk. Er is echt een clash op zoek naar heel veel ruimte en die ruimte is er niet zomaar. Verder is er ook nog een congestievraagstuk en er moeten ook nog vogels vliegen begreep ik net. Dus er is gewoon te weinig ruimte om dit allemaal goed te doen. Doordat er heel veel druk op onze ruimte zit, wilde ik mijn verhaal opbouwen langs de lijnen omdat we het over een beetje natuurkunde hebben, van de heer Newton. De heer Newton heeft in de zeventiende eeuw bedacht dat elke actie een negatieve reactie met zich meebrengt. Dat zien we hier vooral in onze wereld heel erg veel gebeuren. Dus hoe meer erop gepusht wordt vanuit alle grote plannen die wij in Nederland maken en de RES is daar helaas één van. Daarvoor hadden we het IPO-akkoord, daarvoor hadden nog de grootschalige windenergie-op-land-akkoorden. Ze drukken allemaal in de samenleving en die samenleving reageert daarop. Die reageert erop door het niet zomaar te accepteren wat er allemaal gebeurt. Vaak worden burgers te laat betrokken of niet betrokken in de planvorming. Dat is eigenlijk de eerste pleidooi dat ik wil houden. Je kunt niet zomaar een plan maken en je kunt er ook niet zomaar van uitgaan dat mensen daarvan op de hoogte zijn. Niemand, behalve een aantal mensen in onze eigen bubbel, waar ik zelf inzit, is op de hoogte van hoe dat een energiesysteem werkt of waarom energie in vredesnaam belangrijk zou zijn. Het is eigenlijk nog veel erger, het interesseert helemaal niemand iets om het heel plat te zeggen. We willen allemaal energie hebben, we komen thuis we drukken op de knop de lamp gaat aan. Daar zorgen jullie voor. We geven een slinger aan de gaskraan en het wordt lekker warm en dat is het wel. Dan is er een grote paniek als er in een jaar heel hoge energieprijzen zijn en daar gaan we daar oplossingen voor bedenken. Dan zijn ze weer weg met

prijsplafonds of iets dergelijks en ook de interesse in het systeem is weer weg. Dus het is een groot vraagstuk, denk ik, om mensen in dat energievraagstuk te enthousiasmeren en om ze mee te nemen op het moment dat je plannen gaat maken voor wat dan ook. Met name wind, dat is al zolang ik werk en ik werk 25 jaar in de windsector is dat een dingetje wat polariseert. Zon ook, de RES-coördinator gaf het aan, we doen geen zon op land. Misschien moet dat wel of niet, het geeft altijd gedoe op dak misschien nog net iets minder. Ook de warmtetransitie, je komt ineens met een pijp naar binnen er wordt een gat in je huis geboord. Ga er maar aan staan om dat goed te keuren als bewoner in de oude stad. Dus die reactie is er vaak en die is vaak intensief en die leidt tot grote weerstand en grote vertraging in die processen. Ik denk dat ik nog wel een slechte mededeling heb als gaat om 1 januari 2025. Ik denk niet dat alle projecten die we nodig hebben op dat moment vergund zullen zijn.

Dat lijkt me ook utopisch. Kun je denken daar kunnen we iets voor bedenken en dat hebben jullie in Dordrecht ook gedaan. Namelijk via Dordtse energie en Dordtse energie zegt wij willen graag de helft van die projecten in eigendom hebben. Dat hebben jullie volgens mij, tenminste ik zeg net op jullie website. Het is ook een voorwaarde om die vergunning te krijgen dat Dordtse energie, als ooit een vergunning vergund moet worden voor zon voor wind, dan moet hij ook voor de helft in lokaal land gestructureerd worden. Daar is ook een vraagstuk bij, ik ben helemaal niet in een goede bui vandaag denk ik. Dordtse energie zal een coöperatie, ik ken ze niet overigens niet persoonlijk maar dat zal een coöperatie zijn. Een coöperatie dat traditionele leest geschoeid heeft heel veel voordelen. Daar kun je inderdaad die investeringen lokaal brengen, dan kun je inderdaad ook de revenu die die wind en zon absoluut met zich meebrengen van bepaalde jaren, kun je lokaal structureren. Alleen dat is een heel bepaald segment van mensen die bijzonder geïnteresseerd zijn om te investeren. Dat zijn ongeveer één tot anderhalf procent van de bevolking van je stad. Dus ook daarmee gaat het grote draagvlak wat we zoeken, om die negatieve reactie op die actie te kunnen mitigeren, nog niet helemaal oplossen. Daar zijn we op zoek gegaan naar hoe dan een stap verder. Wat alle inwoners, ook de inwoners van Dordrecht hebben, is de energierekening. Dat is een messcherp wapen om te laten zien hoe je het eigenlijk wilt. Alleen mensen weten dat niet. Tachtig procent van hier, ik denk dat hier Eneco de grootste energiebedrijf is of '...'. Bijvoorbeeld in Brabant waar we zelf werken, zit gewoon tachtig procent van de mensen zit nog steeds bij Essent omdat ze twintig jaar geleden bij de PNEM zaten. Daarvoor opa en oma bij de Bredase Energiewerk of iets dergelijks. Dat zal hier niet anders zijn, ik denk dat het hier Eneco is. Dus iedereen zit muur en muurvast, omdat ze gewoon niet weten wat ze in hun handen hebben. Als je echt het lokale, zowel de revenuen als de draagvlak, als het enthousiasme in stelling wil brengen. Zal je toch moeten gaan denken aan iets van een nieuwe nutsvoorziening, een nieuw nutsbedrijf, iets wat van de mensen hier in Dordt is. Misschien een oproep aan de Dordtse energie, maar ook een oproep misschien aan de politiek. Ga eens na hoe dat je dat in vredesnaam kunt inrichten. Dan wil ik niet gelijk pleiten voor een publiek energiebedrijf, maar wel voor een motivatie van de inwoners van de stad om bepaalde enthousiasme te creëren voor het zelf in elkaar klussen van je energiebedrijf. Het is niet moeilijk. Er zijn voorbeelden die had ik op een slide gezet. Die is nog ergens tussen terreinen en hier aangekomen. Zelf wat geoefend in Nijmegen met de Buren van Blik een klein energiebedrijfje. In Terheijden bij Breda proberen we een energieneutraal dorp te maken. Er moeten een aantal elementen in. Het is werk, maar het kan wel, en met verenigde krachten kun je dat voor elkaar krijgen. Dan kom je denk

ik uit bij de rol van de politiek, waar we hier volgens mij vanavond zitten. Je kunt als politiek kun je randvoorwaarden stellen aan die energieprojecten. Je kunt inderdaad zeggen vijftig procent lokaal eigenaarschap via een lokale coöperatie is een voorwaarde, is ook een voorwaarde vanuit het klimaatakkoord. Maar je kunt een stap verder gaan. Je kunt ook zeggen jongens, we willen graag dat dat, ik zou niet gelijk honderd procent gaan, maar we zoeken de samenwerking om te zorgen dat die energie hier blijft. Richt een energiebedrijf in of maak iets moois. Maar zorg er in ieder geval voor dat je de goede elementen vindt, zodat iedereen in Dordrecht er iets aan heeft. Niet alleen maar die één à anderhalf procent van de mensen die toch wel te bereiken zijn. Want dat is namelijk wat op dit moment te weinig gebeurt vanuit de coöperatieve beweging, vind ik zelf.

Ze zijn enthousiast en daar gebeurt heel veel, maar ze steken niet de buurvrouw en de buurman aan die eigenlijk ook zou willen hebben die meegaat in het energietransitieverhaal om het toch weer een beetje dichterbij huis te brengen. Toch beetje meer van onszelf te maken. Met als einddoel om de energietransitie te laten slagen. Want als we zo doorhakken is het een soort shovel die gewoon een hele hoop zand voor zich uitschuift. Op een gegeven moment is dat motortje niet sterk genoeg meer en dan stopt hij en dan hebben we het allemaal voor niks gedaan. Zijn alle vogels voor niks gesneuveld. Is al het land voor niks opgeofferd, zijn alle netten voor niks bezwaard. Dus we moeten wel iets vinden dat we ook dat einddoel veilig gaan stellen. Volgens mij zijn jullie daarmee aan zet om daarmee over na te denken. Ik denk niet dat iemand het weet. Binnen de tijd mevrouw de voorzitter?

De voorzitter: Ja zeker. Ik heb in de tussentijd de mededeling gekregen en ik heb het ook gezien, dat uw presentatie staat inmiddels wel op het raadsinformatiesysteem. Dus jullie kunnen als jullie verversen dan staat hij er op, eigenlijk van iedereen staat hij er nu op. Ik denk dat het verstandig is om direct aan u vragen te stellen. Dan gaan we daarna hebben we nog ruimte voor de anderen. De heer Van der Meer.

De heer Van der Meer: Dank voor het mooie en inspirerende verhaal. Ik heb twee vragen, één gaat over wat voor juridische complicaties zijn jullie op gestuit of stuiten jullie op bij dit project? Tweede vraag is, ik kom ook wel eens verhalen tegen dat het slim is om overtollige energie die op bedrijventerreinen geproduceerd wordt te koppelen aan woonwijken die daarbij gelegen zijn. Hebt u enige ervaring met dat soort projecten?

De heer De Ridder: Ja met allebei hebben we ervaring. Vooral de juridische implicaties zijn talloos. Maar ze zijn niet allemaal onoplosbaar. Ik denk dat het in ieder geval voor een jurist, maar ook voor een projectvoorbereider of een initiatiefnemer is het gewoon werk om daar doorheen te komen. Dus op dit moment lukt het altijd om een oplossing te vinden. Al is het soms een beetje aan de randen van de wet. Dat geldt in ons geval vaak voor Liander of voor Enexis. Stedin heb ik geen ervaring mee, maar ik denk dat jullie hetzelfde tegenkomen. Maar het is bijna oplosbaar, maar er is nog meer hoop. Er komt nieuwe wetgeving aan, de nieuwe Energiewet komt eraan. Daarin komt de energiegemeenschap terug als een belangrijk element. Dan kun je echt doen, bijna maken wat je wil. Ik overdrijf een beetje, maar dat doe ik graag. Uw tweede vraag. Kijk we gebruiken met zijn allen echt heel veel energie. Het is denk ik utopisch om te denken dat je dat allemaal kunt opwekken met daken die je gewoon in de binnenstad of in de oude wijken hebt. Dus je hebt energie van buiten nodig. Dan is een industrieterrein vast

in combinatie met windenergie zijn vaak wel de geëigende plek om dat te doen. Dus die stroom van buiten naar binnen krijgen om het zo maar te zeggen, dus van het industrieterrein naar de stad is wel echt een stap die gezet kan worden en ook wel moet worden denk ik. Want je moet ergens meer energie vandaan halen dan dat je kunt maken in de oude stad.

De voorzitter: Dank u wel. Iemand anders nog? De heer Van Pelt.

De heer Van Pelt: Dank u wel voorzitter. Ik wil alle sprekers hartelijk danken voor de bijdrage. Alleen bij mij is het zo dat het eigenlijk helemaal niet zozeer als inspirerend overkomt, maar eigenlijk vooral als ontmoedigend. Want de strekking die ik in ieder geval in al uw verhalen hoor, is dat het hele avontuur eigenlijk nauwelijks uitvoerbaar is. Ik hoor allemaal problemen en manieren is het ingewikkeld en moeilijk en zus en zo. Is dat ook hoe u het bedoelt of ben ik nu te somber?

De heer De Ridder: Als ik als eerste mag antwoorden? Die anderen kan ik niet vertellen. Ik denk dat de somberheid hier wel een klein beetje nodig is. We kunnen hartstikke veel mooie plannen maken, we maken ook heel veel mooie plannen. Iedereen staat uit te trappelen. Alleen het is echt zo, de inzichten die we op dit moment hebben, is dat de noodzaak voor duurzame en lokale energie wordt door iedereen meer beleefd dan ooit. Maar de weerstand tegen wat we aan doen zijn is ook groter dan dat ik ooit ervaren heb. Dat loopt niet per se tot heel veel optimisme. Nee zeker niet. Betekent niet dat daarmee het niet moet. Dat is misschien ook wel gewoon weer iedere keer gaaf om moeilijke dingen te doen.

De voorzitter: Eén van de anderen nog een advies ten aanzien van de uitvoerbaarheid? Want daar komt het in feite op neer. De heer ... ben ik uw naam kwijt.

De heer Bijl: Bijl. Geen probleem. Laat ik dan pogen daar een, ondanks dat het net heel zwaar onder staat een positieve connotatie tegenover te stellen. In de zin dat de drukte op het net zou je ook kunnen zien als een effect van een succesverhaal dat het juist lukt om heel veel duurzame energie op te wekken. Zoals ik schetste een zonneweide of zon op dak is heel snel gerealiseerd, de uitbreiding wat langer. In de tussenperiode als het net moet worden uitgebreid. Juist dit soort experimenten over coöperatie waarin lokaal vraag en aanbod wordt afgestemd zonder dat het extra druk op het net geeft. Dat zijn initiatieven waar we het de komende tijd van moeten gaan hebben. Ook op bedrijfsterreinen.

De voorzitter: Voldoende antwoord zo? De heer Damen.

De heer De Ridder: Misschien toch nog een klein nabrandertje op het antwoord.

De voorzitter: Vooruit.

De heer De Ridder: Het noopt ook echt tot innovatie, sociale innovaties via coöperaties en we maken nieuwe energiebedrijven. We hebben in Brabant echt netcongestie, kei rood, bij ons in Nijmegen ook hartstikke rood. Er zijn gewoon veel initiatieven die

misschien jouw collega's niet leuk vinden, maar die gewoon netbeheerder buitenspel gaan zetten. Dat zijn gewoon technische innovaties. Je hebt sociale, economische, technische innovaties. Ik denk dat je daarmee ook een stuk verder gaat komen, ondanks de problemen die er zijn.

De voorzitter: Dank. De heer Damen.

De heer Damen: Een hele praktische vraag. Ik begrijp dat de zeg maar de sociale innovaties zorgen dat er een veel groter draagvlak in een bepaald gebied bestaat voor gemeenschappelijke energieopwekking dan die anderhalf procent. Dat dat heel belangrijk is. Staan de voorbeelden die u noemde, staan die ook in de presentatie? Zodat we het kunnen nalezen van hoe het een en ander georganiseerd is, hoe het werkt.

De heer De Ridder: Ja, ik heb alleen maar voorbeelden uit mijn eigen praktijk meegenomen. Er zijn legio voorbeelden te vinden, dingen die goed gaan, die slecht gaan. Ja ze staan erin.

De voorzitter: Dank u wel. Heeft een aanzien van deze vraag die net gesteld wordt met betrekking tot de uitvoerbaarheid ook de Vogelbescherming nog een aanvulling? We zien u de hele tijd in beeld hartstikke gezellig.

De heer Oosting: Ten eerste wat onlangs zeg maar in de pers kwam, is dat we toch best wel redelijk op weg zijn als het gaat over de energietransitie. Dat we toch de laatste jaren een behoorlijke inhaalslag hebben gemaakt. Ten tweede zoals ik aangaf, denk ik ook dat zeg maar die combinatieslag je moet maken als het gaat zowel over stedelijk als over het landelijk gebied. Dat daar een aantal opgaven liggen die we kunnen combineren met duurzame energie. Dus ik zie er zeker wel kansen.

De voorzitter: Dank u wel. Mijn stem laat me in de steek, is wel lekker rustig. Mevrouw Boom.

Mevrouw Boom: Dank u wel. Ik had een vraag voor de heer Bijl vanuit Stedin. Vanuit ideologisch karakter denken wij als raadsleden vaak wel een wijkaccu of een accu vlakbij een industriegebied is een mooie oplossing. Even los van de huidige exploitatie die er dus nu nog van gebruikt wordt. Ik hoorde u net ook eigenlijk zeggen wij zijn daar als netwerk niet zo blij mee. Ik weet niet wat zijn de nadelen daarvan?

De heer Bijl: Ik realiseer me dat ik vooral de nadelen heb benoemd over dat de batterij zoals wij ze veel zien, het net eigenlijk het probleem vaak erger maken. Daarom proberen we daar ook in te grijpen. Als het net neutraal is, als u afspraken kunt maken achter de meter. Dus of bij een aansluiting met een coöperatie bij een bedrijventerrein of woonwijk. Helemaal goed. Zodra die naar buiten gaat, dan gaat hij het net verder belasten en soupeert hij daarmee ruimte op voor woningbouw, voor andere initiatieven. Dus mits goed ingepast en dat had ik net ook moeten zeggen, kan hij wel degelijk van nut zijn. Ook thuis, dat zul je gaan zien als de salderingsregeling eruit gaat gaan die thuisbatterijen daar komt dan echt een business case voor, een huishoudelijke business case. Waardoor dat een vlucht zal nemen.

De voorzitter: De heer Van der Meer.

De heer Van der Meer: Ik heb ook een vraag aan de heer Bijl en aan de heer Oosting. De heer Bijl de vraag hoe het nu eigenlijk verder gaat met die congestie die er is. Met andere woorden kunt u enigszins schetsen op wat voor termijn dat opgelost zou kunnen zijn? De tweede vraag is hoelang die congestie er is? Hoe gaat u daarmee om?

Betekent dat dat laat maar zeggen de fossiele energie voorrang krijgt bij de levering of windenergie of wat dan ook? Of kunt u daar überhaupt in sturen? Hoe gaat dus het congestiemanagement zeg maar, kunt u daar iets over zeggen?

De heer Bijl: Hier kunnen we een avondvullend programma van maken. Ik probeer hem even bondig beantwoorden. De Dordtse situatie, in Dordtse Kil proberen we 2025 op te lossen. Bijbouwen is de belangrijkste oplossing voor congestie. Maar tegelijkertijd en dat is niet een eindoplossing, de schaarste die nodigt ook uit tot innoveren. We moeten toe naar meer lokaal gebruiken en opwekken. Dus dan in sommige gevallen heb ik ook bestuurders die zeggen het is heel vervelend congestie want een school kan niet worden aan aangesloten, want een zwembad. Maar als het gaat over het nieuwe energiesysteem en klaar zijn voor de toekomst waarin we echt meer lokaal moeten gebruiken en afnemen, dan is het weer een deugd. Wat is de andere vraag sorry.

De heer Van der Meer: Is er een perspectief? U heeft net iets over jaren genoemd die nodig zijn om bij te bouwen. Is het probleem dan opgelost? Of is het zo dat dat nog wel eventjes verder gaat en we dus vooral moeten zoeken naar lokale energiegemeenschappen en een goede mix van bijvoorbeeld zon en wind. Want u gaat uit van twee keer zoveel wind en drie keer zoveel zon. Als ik de RES-programma's lees, dan ligt daar vaak veel meer accent op zon dan op wind dus dat creëert dan een extra probleem denk ik. Of zie ik dat niet goed?

De heer Bijl: Wij hebben geen landelijke verwachtingen die wij meenemen. Wij kijken natuurlijk heel goed lokaal we weten dat hier in deze regio veel meer op zon wordt ingezet dus daar houden wij in onze plannen een netstrategie ook rekening mee. Zitten wij hier lang in? Ja. In een situatie waarin transportcapaciteit een beperkende factor is voor bedrijven die kunnen dat niet meer op een manier het net gebruiken zoals ze gewend zijn. Daarom veel meer richting de oplossingen zullen moeten gaan, zoals de heer Pim hier naast mij heeft geschetst.

De heer Van der Meer: Nog een laatste vraag u geeft aan dat u zich welwillend aanpast aan waar de gemeente uit de regio voor gaat kiezen. Maar ik begrijp het toch goed dat naarmate die verhouding tussen zon en wind schever is, de uitdaging waar u voor staat groter is.

De heer Bijl: Lastig. Situationeel afhankelijk zou ik willen zeggen. Kijk, wij hebben ook geen voorkeur nog voor fossiel, nog voor wind, nog voor zon. Wij volgen wat er gebeurt. We kunnen daarbij de ruimte aangeven voor het net.

De voorzitter: Dank u wel. Ik heb nog wel even want mijnheer Van der Meer want u had het over een vraag voor de Vogel ... een concrete vraag.

De heer Van der Meer: De heer Oosting heeft goed aangegeven welke risico's er voor vogels zitten en dat dat pleit voor een goede locatiekeuze en inpassing. Allemaal

glashelder. Maar ik heb ook behoefte om even te weten hoe groot dat probleem is in vergelijking met andere bedreigingen die daar voor vogels zijn. Want die zijn er natuurlijk talloze.

De voorzitter: Mijnheer Oosting u kan daar vast compact een antwoord op geven.

De heer Oosting: Die zijn inderdaad talloos. Nu is het natuurlijk zo zeg maar één van de onderdelen die ook bij natuur'...' is zeg maar de cumulatie van effecten. Dingen tellen natuurlijk bij elkaar op. Als het gaat over versnippering van het landschap of verdroging, of zaken die spelen over stikstof. Dan heb ik het met name in jullie omgeving over vermessing. Niet zozeer over verzuring, maar toenemende recreatie. Het zijn natuurlijk allemaal aspecten en toenemende druk natuurlijk überhaupt op het gebied vanwege verstedelijking. Het zijn natuurlijk allemaal aspecten die meespelen en per saldo allemaal bijdragen aan steeds meer spanning als het gaat over de bescherming van vogels. Bij elk van die ontwikkelingen kijk je natuurlijk weer naar de beste toepassing, de best mogelijke oplossing. Waarbij rekening wordt gehouden met de diverse belangen en ook met de natuurbelangen. Het is moeilijk te zeggen welke sector is nu het meest van invloed op? Het is eigenlijk de cumulatie van alles wat bij elkaar komt, wat die druk op de vogelpopulaties steeds groter maakt. Vandaar ook zeg maar de oproep van ons doe ook iets aan die natuurversterking, zodat je de natuur ook weerbaarder maakt ten opzichte van alle overige impact die plaatsvindt op land en op water.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Groenewege.

De heer Groenewege: Dank u wel. Ik heb ook een vraag aan de heer Oosting. Hij had het over de verschillende beschermingskaders voor vogels. Nu hebben wij bij de Partij voor de Dieren vaak het idee dat iedere ontheffing die wordt aangevraagd ook wordt verleend op routinematige basis. Dus mijn vraag is eigenlijk of die beschermingskaders wel degelijk de bescherming bieden die vogels nodig hebben, of dat er nog alertheid vereist is van ons als gemeenteraad in de locatiekeuze bijvoorbeeld of de techniekeuze of noem maar op.

De heer Oosting: Ik kreeg net toevallig deze avond een appje van een collega van mij dat er bij Pointer een uit uitzending was geweest over de kwaliteit van natuurtoetsen. Dat daar door diverse ecologen wel vraagtekens bij worden gezet. Ik denk dat dat een beeld is waar de komende tijd wellicht meer aandacht zal voor worden gevraagd. Zeg maar aan het beoordelen van verschillende ecologische toetsen omdat soms wel de indruk bestaat dat relatief makkelijk wordt gezegd dat bepaalde plannen geen effect of weinig effect hebben. Dus ik vermoed dat dat wel zal gaan spelen de komende tijd. Dus wat dat betreft zou het wel zinvol zijn om wat scherper toe te kijken op zeg maar de verschillende natuurtoetsen die ten grondslag liggen aan die ontheffingen. Dat ook omgevingsdiensten, provincie gewoon ook scherper zelf daarop toetsen. Zijn die toetsen volledig? Hoe kijkt de Commissie m.e.r. bijvoorbeeld naar die toetsen? Wat voor dingen ontbreken er? Wat weten we zelf ten aanzien van de zaken die spelen in een gebied? Hoe we zaken zouden willen verbeteren of willen voorkomen. Dus niet alleen maar puur afgaan op hetgeen wat wordt ingebracht door een initiatiefnemer, maar ook zelf scherp kritisch daarop toetsen.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Tutupoly. Maar we hebben nog niet meer zo lang jongens dus graag even door.

De heer Tutupoly: Ik had een vraag aan de heer van Stedin. We hadden het net even over die opslag bij huishoudens. U gaf aan dat kan helpen, mits het goed wordt toegepast. Dan zou er een business case volgen. Ik vraag me dan gelijk af zit er dan op dit moment nog geen vaart in dat er nog een business case moet komen? Zo ja waar ligt het dan aan? Is het dan dat de techniek nog op dat vlak achterloopt? Of is het eigenlijk de prijs dat het nog niet goed wordt toegepast?

De heer Bijl: Voor thuis batterijen is de techniek er. Alleen de salderingsregeling die voorkomt dat dat het veel gebruikt wordt. Omdat de stroom die je opwekt die lever je terug aan net, daar krijg je gewoon een vergoeding voor. Je moet veel meer toe naar een situatie waarin je de stroom gebruikt op het moment dat die beschikbaar is. Wasmachine aan op het moment dat de zon schijnt. Als je niet thuis bent om de wasmachine aan te zetten, laat je je batterijen op en doe je later die was erop. Ten aanzien van auto's die bijvoorbeeld terugleveren, is het nu nog technisch, software, juridisch ingewikkeld en wordt. Ik las gisteren een berichtje dat we als Stedin zijn aangesloten bij een initiatief in Utrecht, wat met een heel consortium daarmee experimenteert dat je je auto op die manier kan gaan gebruiken. Dus dat is deels technisch juridisch, deels financieel.

De voorzitter: De heer Wringer.

De heer Wringer: Dank voorzitter. Ik heb ook een vraag aan de heer Bijl. U heeft het gehad over de Dordtse Kil. Dat is natuurlijk een heel mooi gebied, want we hebben vier kleine windturbines, we hebben een zonnepark en er komt in 2025 een nieuw verdeelstation. Willen jullie daar cable pooling toepassen? Dan ook een energiehub realiseren, lokaal opwekken en afnemen? Eventueel nog een elektrolyse eraan hangen. Goed ingepaste batterijen. Wat zijn jullie plannen daar?

De heer Bijl: Het is denk ik vooral een vraag terug als die plannen er zijn. Graag, doe dat vooral, want het ontlast het net. Dus zet die netbeheerder buitenspel. Dat is eigenlijk de oproep. Maar serieus voor netcongestiegebieden is dat gewoon een model wat moet gaan werken. In Tholen vandaag hebben we een contract gesloten. Niet overal toepasbaar, maar wel zijn de eerste tekenen ook als netbeheerder moeten we daarmee ook een contract vormen. Want wie zit er achter die coöperatie en hebben we daar nog wel zekerheden? Allemaal ingewikkelde juridische zaken waar ongetwijfeld u ook ervaringen mee heeft. Maar daar moet het wel van komen.

De heer De Ridder: Maar misschien even ter aanvulling. Ze mogen ook heel weinig binnen de huidige wetgeving. Dus het zou ook bij de gemeente kunnen liggen of bij lokale initiatiefnemers of wat dan ook om juist daar zeg maar. Ze mogen wel heel veel praten. Jullie mogen hartstikke veel zeggen en hints geven en dingetjes doen, maar je mag niks uitvoeren. Ze mogen gewoon geen stroom leveren of geen energie leven überhaupt. Dat geeft echt wel beperking richting netbeheer. Dus misschien ligt het mandaat en primaat ook op een andere plek. Ik wou ook nog iets zeggen over de batterij van mevrouw Boom denk ik? Daar zijn velden voor. Als iedereen maar grote batterijen gaat maken en dan gaat spelen op de elektriciteitsmarkten zet je inderdaad de netwerkbeheerder voor het blok.

Als je dat spel eruit haalt waar die grote batterijen op het grote net, het TenneT net namen willen gaan spelen, dan heb je geen business case meer. Dan komen we weer terug bij de andere vraag. Maar die batterij heeft wel degelijk een rol. Ook daarin geldt volgens mij en een coöperatie kan dat niet en een commerciële organisatie zal het niet oppakken. Dus misschien ligt er ergens een maatschappelijke taak om ook weer in gesprek te gaan met netbeheerder. Batterijen kunnen wel degelijk een rol spelen in een buurt, een buurtbatterij of iets dergelijks. Maar iemand moet daar iets aan doen, want er zitten catch 22 die eruit getrokken moet worden en misschien dat daar een gemeente een rol in kan spelen. Ik bedenk het maar hoor hier.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Boom zag ik nog.

Mevrouw Boom: Ik heb eigenlijk nog een laatste vraag aan de heer Podt. Fijn dat u er toch aanwezig kan zijn van de Omgevingsdienst. Mevrouw Fenten was heel duidelijk over de RESSen dat op 1 januari 2025 de omgevingsvergunningen goedgekeurd moeten zijn. Hoe kijkt u daar tegenaan? Ziet u daar problemen? Heeft u adviezen aan ons?

De heer Podt: Dat vind ik een lastige vraag om te beantwoorden. Ik ben zelf vanuit de hoedanigheid van energieadviseur hier aanwezig. Mijn collega's van vergunningverlening, die weten hier veel meer vanaf. Dus als u de vraag bijvoorbeeld via de mail zou kunnen stellen dan kan ik zorgen dat die bij één van mijn collega's van vergunningverlening terecht komt en dat die een antwoord kunnen geven.

Mevrouw Boom: Dank u wel en ook fijn bedankt voor uw presentatie. Was een mooie samenvatting wat hier in totaal is gepresenteerd bijna.

De voorzitter: De commissiegriffier wil wat zeggen.

Mevrouw Vermeulen: Ik heb de vraag genoteerd en dan komt het antwoord in het dossier.

De voorzitter: Helemaal goed. Dat wordt altijd netjes verzorgd. Dames en heren het is bijna half elf. Ik weet niet of iemand nog een laatste vraag heeft, de heer Van Pelt is de winnaar.

De heer Van Pelt: Dank u wel. Dat geeft een goed gevoel. Laten we nu niet vergeten waar we het allemaal voor doen al deze inspanningen. Dat is namelijk 35 terawattuur duurzame energie opwek in 2030. Voor mij is het een beetje een abstract getal en mijn vraag is of iemand kan zeggen welk percentage dat is van het totale energieverbruik. Met andere woorden hoeveel er daarnaast nog aan fossiele energie nodig is.

Mevrouw Fenten: Het is op zich maar een fractie van wat we met zijn allen dus inderdaad nodig hebben. Het is heel moeilijk op dit moment om precies aan te geven, omdat 35 terawattuur is een eenheid die nu gedefinieerd is voor elektriciteit. We nog wel nu heel veel elektriciteit nodig hebben, maar de komende tijd ook nog heel veel extra nieuwe elektriciteit gaan vragen. Zeker als we met zijn allen elektrisch gaan rijden. De industrie die nog eens een keer aan het elektrificeren.

Daarom net de oproep doe dat nu niet voor de bebouwde omgeving. Dus daarom de vraag, ja we moeten gaan energie besparen wat iemand net zei. Maar de vraag neemt ook nog gigantisch toe. Dus op zich zijn het nog maar kleine aantallen.

De voorzitter: Dat lijkt mij een mooie ...

De heer Bijl: Misschien nog even ter aanvulling ...

De voorzitter: Altijd weer iemand die het laatste woord wil hebben.

De heer Bijl: De opgave voor de RES Drechtsteden is naar ik aanneem het equivalent van de energievraag van de huishoudens.

De voorzitter: Alle presentaties staan inmiddels op het RIS. Alle contactgegevens zijn bekend bij de commissiegriffier voor zover ze niet in de presentatie staan. Het lijkt mij zinvol om als u een vraag heeft om gewoon te stellen aan één van de mensen die er nu is. Dan wordt het wel of niet doorgespeeld aan een collega. Maar voor nu wil ik graag deze kennissessie afronden. Volgens mij is er een hoop informatie in onze richting gekomen. Ik denk ook heel veel nuttige informatie. Maar goed dat laat ik verder aan u. Er staan nog wat andere dingen in de planning, maar wanneer dat precies gaat gebeuren dat weten we niet. De kennissessie over, tenminste het agenderingsverzoek over private molens. Dat is nog niet bekend, dacht ik.

Mevrouw Vermeulen: Nee die is volgende keer in de agendacommissie dus geadviseerd was om die aan te houden tot vandaag omdat vandaag misschien nog wat aan bod kwam over private ...

De voorzitter: Prima dus dan gaan wij ongetwijfeld nog verder praten over dit thema. Dank voor nu. Ik wil graag vragen want we hebben nog een inspreker. Of de ruimte willen geven zodat we dat ook zo snel mogelijk kunnen doen. Want deze heer die zit nu te wachten. Dus dank en voor degenen die nog iets anders gaan doen, veel plezier. Anders dan gaan wij nog even luisteren naar de inspreker. O ja de heer Oosting. Ik zie de heer Beemer van de griffie die zie ik er zit daar nog iemand. Ook heel erg bedankt.

5. Inspreker Wegomleidingen en werkzaamheden, infrastructuur

Voorzitter: Mevrouw Koene
Raadsgriffier: Mevrouw Vermeulen
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:
Dhr. Bootsman (GroenLinks)
Dhr. Kuhlmann (VVD)
Dhr. Wringer (BvD)

Portefeuillehouders: wethouder R. van der Linden

Inspreker: Dhr. Van der Schouw

De voorzitter: Het is te laat. De commissiegriffier zegt het is te laat, maar het is nooit te laat voor een inspreker. Vandaar welkom mijnheer Van der Schouw. U heeft ons een brief gestuurd en die wil u komen toelichten. U heeft het podium. De wethouder zie ik ook ergens in het hoekje. Die is eigenlijk op dit punt alleen maar aanhorend en verder geen rol. Maar hij kan heel goed luisteren weet ik inmiddels. Dus ik geef u graag het woord mijnheer Van der Schouw ga uw gang.

De heer Van der Schouw: Ik zal mij even voorstellen, mijn naam is Marc van der Schouw, burger in deze stad. Ik spreek hier ook niet namens de partij waarvan ik lid ben, maar gewoon als burger. Waar het mij om gaat is dat werkzaamheden in Dordrecht, vooral als het gaat om wegopbrekingen en werkzaamheden aan de weg. Ik noem de Krispijnseweg met name als voorbeeld ongelooflijk lang duren als ik het vergelijk met andere gemeenten. Er komt geen einde aan. Nu is alles weer afgesloten, je moet omrijden, maar ook het gevaar dat erin zit. Ik heb de Krispijnseweg bekeken, ik rijd daar regelmatig langs als ik naar mijn moeder ga, die zit in een zorgcentrum in Sterrenburg. Waar het klaar is en waar de rotonde is, de rotonde ziet er op zich redelijk netjes uit. Maar het wegdek van de Krispijnseweg waar de werkzaamheden zijn beëindigd en waar de vangrails zijn weggehaald. Want er was in het midden zo'n fietspad gefabriceerd dat zit in het begin nog steeds wel. Daar zie je gewoon nog de markeringen van het fietspad op het wegdek. Het fietspad, als je dus doorrijdt na dat je bij de Julianakerk dan zie je zo het fietspad van de rand helemaal niet. Dat komt dan in een soort schuine vorm tevoorschijn. Het is heel smal, in het midden is er nog een markering dat op een fietspad lijkt. Dat was vroeger dan tijdens de werkzaamheden het fietspad. Aan de andere kant bij het stoplicht verdwijnt het fietspad als een soort driehoek. Het wegdek is gewoon vol gaten. Het is hobbelig, het ziet er helemaal niet uit. De wegbelijning, de aanduidingen op het wegdek zijn volstrekt onlogisch. Ook op sommige gedeeltes is er ook nog vooral in het begin langs het wegdek is het niet dichtgemaakt. Dus als je daar met je fiets toevallig met je band in terecht komt dan kom je heel lelijk te vallen. Bij het begin van de Krispijnseweg daar doet de verlichting het niet. Daar moet je nog langs die vangrails fietsen. Er is geen verlichting, dus je kunt niet doorrijden. Nu kun je er even helemaal niet langs, hoelang het gaat duren Joost mag het weten. Maar ik weet niet wat ze daar gedaan hebben, wat de bedoeling van die werkzaamheden was, maar het is geen vooruitgang het is een achteruitgang tot de rotonde. Fietspad zie je bijna niet, vooral in het begin. Dat komt er zo schuin uitzetten. Langs de weg kun je met je banden als fietser in een kuil terechtkomen en je valt je de barsten. Het deel waar nog gewerkt wordt als je langs die vangrails rijdt in het midden van de weg waar het nog licht, eindeloos lang al. Ik weet bij God niet wanneer het afloopt, maar ik heb het idee dat het nooit meer afloopt. Dan rijd je daar langs en hebben ze ook die verkeersaanduidingen die hebben ze zo neergezet dat je daar ook nog over kan vallen. Het is gewoon levensgevaarlijk en er is geen verlichting. Dus je weet ook niet waar je rijdt. Ik ben me daar een keer bijna te barsten gereden over een richel die ik niet zag. Ze hadden het fietspad aan het begin bij de tunnel hadden ze helemaal geasfalteerd, dat zag er nieuw uit. Dat hebben ze ook met een soort omleiding gemaakt.

Nu is het er weer af heel die asfaltlaag. Dus de kleur is nu weer rood. Dus ik weet niet waar ze mee bezig zijn, maar er komt geen einde aan.

Het is gevaarlijk en het wegdek is daar helemaal niet beter op geworden. Ik zou u willen uitnodigen om daar te gaan kijken. Maar het ziet er gewoon onverzorgd uit, de belijning klopt niet, het is verkeersgevaarlijk. Want fietsers denken dat ze in het midden nog op het fietspad kunnen rijden en aan de zijkanten zie je in het begin geen fietspad. Het komt dan van de kant van de weg heel smal tevoorschijn en bij de stoplichten verdwijnt het weer. Dus een automobilist denkt ook bij de stoplichten dat er dus geen fietspad meer loopt. Hij gaat daar misschien ook rijden. Ik vind het een hele onlogische handeling geweest. Bovendien is het ook een route die direct leidt naar het ziekenhuis. Het ambulanceverkeer kan er ook niet langs. Tot voor kort, nu is het helemaal afgesloten. Als je dus vanaf Sternberg zo bij de tunnel dan kun je daar die weg op en dan komen die auto's die komen hiervandaan en daar heb je als fietser niet zo gauw erg in want ze komen van de andere kant. Je hebt zo als je daar even niet over nadenkt en je ziet die auto niet aankomen dan lig je er onder. Ik zou willen zeggen mensen maak dat veilig en doe het werk goed en huur betere bedrijven in die dat in twee weken doen. Maar ik zie dat in Dordrecht alles tien keer zo lang duurt als elders. Ik herinner me nog de Papendrechtse brug.

De voorzitter: Wilt u wel gaan afronden want u zit aan uw vijf minuten.

De heer Van der Schouw: Jarenlang de weg opgebroken geweest en daarbuiten was de provinciale weg, de snelweg en daar waren die werkzaamheden binnen twee weken klaar. Hier duurt het jaren. Ik begrijp niet wat er aan de hand is hier met dit soort werkzaamheden. Het duurt jaren en dan gaan ze weer overnieuw beginnen. Dan ligt het weer allemaal open.

De voorzitter: Dank u wel. Wie van de commissieleden heeft een vraag aan de heer Van der Schouw. De heer Kuhlmann.

De heer Kuhlmann: Dank u wel voorzitter. In de eerste plaats natuurlijk dank voor de spreker de heer Van der Schouw om het zo aan te geven. Een deel van de problemen herken ik wel. Collega Albert Klerk en ik hebben daar eerder ook wel vragen over gesteld. Voor een aantal andere dingen daar wil ik toch wel nog even doorvragen. Is misschien een beetje flauw, maar toch ook in het kader van de informatievoorziening van de gemeente of dat een beetje goed is. Want ik hoorde u een aantal keer zeggen wanneer zou het nu klaar zijn? Joost mag het weten. Nu is er, ik ben gewoon even benieuwd of u dat weet. Er is een website van de gemeente. Als je zoekt op werk aan de weg en Dordrecht dan kom je daarop uit. Er staat een soort schema van wat er wanneer gaat gebeuren. Heeft u dat wel eens gezien?

De heer Van der Schouw: Nee, wel naar gezocht maar moeilijk kunnen vinden. Laat ik het zo zeggen. Ik denk dat veel burgers daar ook moeite mee hebben. Dus die informatie was voor mij waarschijnlijk wel toegankelijk, had ik geweten hoe ik moest zoeken.

Maar ik denk dat heel veel mensen daar gewoon helemaal niet aan denken dat het daar staat. Bovendien ik denk dat het ook misschien op de website niet gemakkelijk te vinden is voor burgers.

De heer Kuhlmann: Dank.

De voorzitter: Ik had hem toevallig in één keer. Werk aan de weg Dordrecht, komt hij als eerste hit.

De heer Van der Schouw: Maar je moet het wel weten en je moet ook weten hoe het genoemd is.

De voorzitter: Zeker, maar dat is een tip dus van de heer Kuhlmann aan u dat u daarop ook kan kijken en dat scheelt alweer een klein beetje.

De heer Van der Schouw: Ik weet het nu maar ik ben benieuwd hoeveel andere mensen dat weten.

De voorzitter: Dat weten we niet die zijn er nu niet.

De heer Van der Schouw: Dus dat zou misschien in een lokale krant gezet kunnen worden.

De voorzitter: Ik denk dat dat ook wel gebeurt maar even kijken. Mijnheer Bootsman had u een vraag?

De heer Bootsman: Ja zeker. De vraag die ik had die haakt een beetje aan ook bij die van de heer Kuhlmann. Maar denkt u dat als er meer informatie zou staan over in bijvoorbeeld de lokale krant over wegwerkzaamheden, denkt u dat dat dan mensen beter bereikt, mensen zoals u?

De heer Van der Schouw: Ja, ik denk dat het ook vooral voor oudere mensen makkelijker toegankelijk is omdat veel ouderen, er zijn ook andere mensen die er moeite mee hebben niet zo handig zijn met die computer. Of gewoon nog de neiging hebben het krantje te lezen. Vooral voor ouderen is het lastig om die informatie te vinden. Dus ik denk dat dat zeker wel een bijdrage kan leveren.

De voorzitter: Helder. De heer Wringer.

De heer Wringer: Dank voorzitter. Ik hoor dat u heel veel moeite heeft met de Krispijnseweg. Waarom niet twee minuten omrijden Brouwersdijk en de Van Baerlestraat nemen?

De heer Van der Schouw: '...' (buiten de microfoon). Waar de werkzaamheden stoppen. Ik hoop dat u mij verstaan heeft. Maar ik vind het ook en het is ook een belangrijke route naar het ziekenhuis.

Stel dat iemand die hier in de binnenstad woont, hier vlakbij een hartinfarct krijgt, snel moet worden opgehaald en naar Dordwijk moet worden gebracht. Dan moeten ze toch omrijden. Die ene minuut kan net het verschil maken. Dus ik vind dat dit gewoon ook qua veiligheid ongehoord lang duurt.

De voorzitter: Dank u wel. Is er nog iemand die een vraag heeft? Ik kijk even. Ik zie trouwens alleen maar mannen. Wat is dat toch?

De heer Van der Schouw: Maar wat ik zou willen toevoegen is dat het wegdek nu het ziet er niet uit. Het is hobbelig, er zitten gaten in en het is zogenaamd klaar. De belijning klopt niet, het fietspad klopt niet, je kunt niet zien waar je moet fietsen zeker als je wat minder goed van zich bent. Er zitten allemaal gaten en hommels in. Ik weet niet wat daar verbeterd is, het is eerder verslechterd. Vroeger had je nog een duidelijk fietspad nu niet.

De voorzitter: Helder. Ik denk dat dat ook wel bij de projectorganisatie terecht gaat komen. Ondanks dat het tegen mijn principe in is, mijnheer Van der Linden. Kan u kort daarop reageren?

De heer Van der Linden: Dat kan ik. Dank. Dank voor de korte gelegenheid. Ik zal het ook heel kort houden, want het is niet bedoeld om te discussiëren. Allereerst ook dank voor de inspreker. Ik weet dat meer mensen dit best een moeilijk project vinden. Wat gebeurt er allemaal? Waarom duurt het zolang? Kan ik het weten? Waar kan ik het dan vinden? Enzovoorts. Ik ga een paar dingen noemen. We hebben heel erg veel gepubliceerd op internet met een app en in de lokale bladen. Dat het zo lang duurt, heeft te maken met de voorbereidingstijd waarin heel veel gesproken is met onder andere ondernemers en omwonenden. We kunnen natuurlijk heel makkelijk, makkelijk, een hek om het hele gebied heen zetten en in een maand of zo alles doen. Maar dan kun je ook in die maand helemaal nergens komen. Dus daarom is gekozen voor een gefaseerde aanpak. Derde, het laatste stuk van het werk is het asfalteren van alles waar nu nog gaten in zitten en dat doen we in één keer. Het is inderdaad een lang project geweest, maar begin november is het klaar. Er valt nog veel meer over te vertellen. Eén ding. We hebben, of het is al gedaan of het komt binnenkort bij de griffie binnen, een agenderingsverzoek om de raad wat meer bij te praten over hoe we met wegwerkzaamheden omgaan. Want deze stad is oud. Is voor een deel ook best aan slijtage onderhevig. Dus daardoor gebeurt het best geregeld dat we veel projecten hebben, die elkaar ook weleens in de weg zitten, maar die we allemaal wel zorgvuldig willen uitvoeren. Vaak gaat de voorbereiding twee jaar overheen en dan kunnen we aan de slag. Dat proberen we goed af te stemmen. In die dynamiek zou ik u graag eens willen meenemen, het agenderingsbezoek is naar u onderweg. Punt. Dank u.

De heer Van der Schouw: Dan nog één vraag. Hoelang gaat dat asfalteren dan weer duren? Daar ben ik wel benieuwd naar want dat moet dan snel klaar zijn.

De voorzitter: Dat hoor ik de net de wethouder ook zeggen dat in november alles klaar is. Dat staat ook op de website met betrekking tot de Krispijnseweg. Wellicht dat de commissiegriffier ervoor kan zorgen dat u de link ontvangt naar deze pagina.

Mevrouw Vermeulen: Ja zeker.

De voorzitter: Dan hebben we dat rond. Niemand meer een vraag? Nee? Prima. Dan dank ik de heer Van der Schouw voor zijn brief en zijn bijdrage. En jullie voor jullie aanwezigheid, wel thuis.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 7 november 2023.

De griffier,

De voorzitter,

A.E.T. Wepster

A.W. Kolff